

Ekonomsko - privredni vodič kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Ekonomsko - privredni vodič kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Urednik izdanja

Milan Pajević

Šef autorskog tima

mr Vladimir Međak
savetnik u Kancelariji za evropske integracije Vlade Srbije

Autorski tim

Bojana Todorović
pomoćnik ministra ekonomije i regionalnog razvoja

Milanka Davidović

načelnik odeljenja za EU i STO u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Zoran Sretić
savetnik u Kancelariji za evropske integracije Vlade Srbije

Izdavač

ISAC Fond
Kapetan Mišina 5
11000 Beograd
www.isac-fond.org

Ovaj tiraž objavljen je uz podršku

Republičke agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva
Privredne komore Srbije
Erste Banke

Za izdavača

Nikola Petrović

Dizajn

Nenad Baćanović

Štampa

Colorgrafx

ISBN - 978-86-86383-08-2

Beograd, 2008.

Sadržaj

Uvod	5
I Šta je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	7
a) Proces stabilizacije i pridruživanja za Zapadni Balkan	9
b) Ciljevi Sporazuma o pridruživanju	10
c) Elementi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju	11
d) Institucionalni okvir za sprovođenje Sporazuma i mehanizam za rešavanje sporova	13
II Stvaranje zone slobodne trgovine	17
a) Slobodan protok industrijske robe	19
b) Slobodan protok poljoprivrednih proizvoda	30
III Usklađivanje zakonodavstva	47
a) Konkurencija i državna pomoć	49
b) Standardizacija i usklađenost tehničkih propisa	51
c) Zaštita intelektualne svojine	57
Zaključak	61
Korisne adrese	63

Uvod

Srbija je 7. novembra 2007. godine parafirala, a 29. aprila 2008. godine i potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskim zajednicama i njihovim državama članicama. Ovaj Sporazum predstavlja kvalitativno novi nivo u odnosima Srbije i Evropske unije, budući da njime Srbija i EU prvi put ulaze u fazu odnosa uređenih jednim sveobuhvatnim ugovorom. Ovim Sporazumom se regulišu skoro svi aspekti međusobnih odnosa EU i Srbije, a iznad svega međusobni ekonomski odnosi. Dosadašnji odnosi Srbije i EU su zasnovani na jednostranim izjavama volje dveju strana. Svrha ovog Sporazuma jeste da se državi koja ga potpisuje, tj. Srbiji, garantuje perspektiva za članstvo u Evropskoj uniji, što je i osnovna razlika između sporazuma o pridruživanju i svih drugih sporazuma koje Evropske zajednice zaključuju sa trećim državama. Ovim Sporazumom Srbija postaje država pridružena EU, sa jasnom perspektivom članstva u EU.

Ostavljajući na stranu politički momenat Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, suštinski element ovog Sporazuma jeste stvaranje zone slobodne trgovine između Evropske unije i Srbije. Ta zona će biti stvorena u prelaznom periodu od šest godina od dana stupanja na snagu Sporazuma. Ovim Sporazumom se obezbeđuje slobodan pristup tržištu Evropske unije robi poreklom iz Srbije. To će neminovno dovesti do promene u načinu poslovanja i pozicioniranja domaćih preduzeća na tržištu EU. Sporazumom se predviđa i ukidanje carinske zaštite za uvoz robe iz EU, što će promeniti stanje na tržištu Srbije za šta je takođe neophodna priprema domaćih preduzeća.

Zbog prirode ovog Sporazuma i njegove osnovne posledice, tj. stvaranja zone slobodne trgovine, neophodno je da privreda Srbije bude upoznata sa pravima i obavezama koje iz njega proističu. Jedino tako, privreda Srbije može da se na najefikasniji način pripremi za ekonomske promene koje će se neminovno desiti u narednim godinama.

Sporazum je podeljen na deset poglavlja, sedam aneksa i sedam protokola. Ovakva struktura Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju čini veoma komplikovanim dokumentom, budući da ima preko 700 strana na srpskom jeziku (engleska verzija sadrži oko 500 strana) i kao takav je težak za čitanje bez prethodnog bližeg upoznavanja i pojašnjavanja njegove strukture i sadržine. Priručnik je strukturiran kao kratki prikaz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa konkretnim upućivanjem na relevantne delove Sporazuma, pre svega na odgovarajuće članove odnosno anekse i protokole koji bliže regulišu određeno pitanje. U priručniku će takođe biti data objašnjenja osnovnih pravnih instituta koji su sadržani u sporazumu, pre svega mehanizam vođenja trgovinskih odnosa sa EU, ali i objašnjavanje aneksa i protokola kojima je dogovoreno kada i u skladu sa kojom dinamikom će trgovina određenim proizvodima biti liberalizovana.

Priručnik se sastoji od Poglavlja I u kome je objašnjeno šta je Proces stabilizacije i pridruživanja i prikazani ciljevi, elementi Sporazuma, institucionalni okvir koji se njime stvara i mehanizam rešavanja sporova nastalih u toku sprovođenja Sporazuma; Poglavlja II koje predstavlja najznačajniji deo Priručnika i koji sadrži prikaz elemenata zone slobodne trgovine između Evropske unije i Srbije koja se stvara Sporazumom. Prikazane su robne liste, u delu industrije i u delu poljoprivrede, i vremenski okvir liberalizacije koji odgovara svakoj od različitih robnih lista. Takođe su analizirane i obaveze u domenu zaštite intelektualne svojine vezane za proizvodnju i stavljanje u promet poljoprivrednih proizvoda. U Poglavlju III su prikazane obaveze koje Srbija preuzima Sporazumom o domenu usklađivanja propisa sa pravnim tekovinama EU (*acquis communautaire*) sa akcentom na oblasti konkurencije i državne pomoći, standardizacije i usklađenost tehničkih propisa i zaštiti intelektualne svojine.

Šta je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

a) Proces stabilizacije i pridruživanja za Zapadni Balkan (PSP)

Evropska unija je 1999. godine pokrenula za države zapadnog Balkana Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP), čiji je cilj stabilizacija celog regiona, kao post-konfliktnog područja, i otvaranje perspektive članstva u EU. Cilj Procesu stabilizacije i pridruživanja jeste stvaranje jačih političkih i ekonomskih veza između države koja se nalazi u procesu i Evropske unije, kao glavne ekonomske snage na kontinentu. Cilj je da se kroz stabilizaciju ekonomskih prilika u državama Balkana eliminišu izvori radikalizma u tim državama koji su bili osnovni razlog ratova tokom devedesetih godina 20. veka. Proces stabilizacije i pridruživanja predstavlja osnovni okvir za odnose država zapadnog Balkana i EU do njihovog stupanja u članstvo EU. Pored Srbije u Procesu stabilizacije i pridruživanja su uključene i Hrvatska (ima status kandidata za članstvo u EU i otpočela je pregovore o članstvu), Makedonija (ima status kandidata i čeka početak pregovora o članstvu), Albanija (potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju), Crna Gora (potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju) i Bosna i Hercegovina (završila pregovore, potpisivanje se očekuje u aprilu 2008. godine). Evropska unija je na samitu u Solunu 2003. godine zagarantovala evropsku perspektivu svim državama Zapadnog Balkana, s tim što će one ulaziti u članstvo EU individualno, u skladu sa brzinom napretka reformi, a ne kao grupacija.

Tri su osnovna elementa Procesu stabilizacije i pridruživanja: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, politika uslovljavanja koju je EU definisala u okviru Kriterijuma iz Kopenhagena kojima se definišu uslovi za članstvo u EU i ekonomska i finansijska pomoć koju EU pruža državama u procesu preko pretpristupnih fondova (CARDS, ISPA i SAPARD do 2006. godine i IPA fond u periodu 2007-2013).

Ključni element ovog procesa je zaključivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji će definisati odnose EU i države koja ga potpiše sve do momenta njenog ulaska u članstvo EU.

Politika uslovljavanja se odnosi na ispunjavanje kriterijuma iz Kopenhagena, usvojenih 1993. godine na samitu EU u Kopenhagenu, kojima se definišu uslovi za članstvo u EU. Tada su definisana tri kriterijuma koje država mora da ispuni da bi postala članica EU:

- Politički kriterijumi (postojanje demokratije i vladavine prava, poštovanje ljudskih prava i poštovanje prava manjina, stabilnost i funkcionisanje institucija),
- Ekonomski kriterijumi (mora postojati održiva i funkcionalna tržišna privreda sposobna da izdrži konkurenciju na evropskom tržištu) i
- Pravni kriterijum: tj. da država ima sposobnost preuzimanja i poštovanja obaveza koje proističu iz članstva u EU (usvajanje *acquis communautaire* i da postoji administrativni kapacitet za primenu *acquis communautaire*, upravni i pravosudni).

Bitno je napomenuti da za države Balkana, pored navedenih kriterijuma, važi i dodatni uslov a to je saradnja sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije.

Ekonomska pomoć EU se pre svega sastoji od finansijske podrške za obnovu i rekonstrukciju države koja ulazi u Proces i u kasnijoj fazi od podrške za sprovođenje reformi koje se preduzimaju u funkciji ispunjavanja kriterijuma iz Kopenhagena. Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) koji je otvoren za države u PSP u periodu 2007-2013 godine ima pet komponenti iz kojih se mogu finansirati različiti projekti:

1. rekonstrukcija i obnova i izgradnja institucija,
2. prekogranična saradnja,
3. regionalni razvoj,
4. borba protiv nezaposlenosti,
5. ruralni razvoj.

Prve dve komponente su otvorene za sve države u procesu, dok su ostale tri dostupne samo državama koje imaju status kandidata.

Sam Proces stabilizacije i pridruživanja ima nekoliko jasno definisanih faza. Osnovne faze se mogu podeliti na periode do potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i njegovo pregovaranje, zatim faza podnošenja zahteva za članstvo i dobijanje statusa kandidata za članstvo u EU i faza pregovora o članstvu u EU.

Srbija se u Proces stabilizacije i pridruživanja uključila kao poslednja država Zapadnog Balkana, nakon oktobarskih promena 2000. godine. Imajući u vidu složenost političke situacije u kojoj se Srbija nalazila (postojanje Savezne Republike Jugoslavije a kasnije i Državne zajednice Srbija i Crna Gora) i hroničnost problema saradnje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom u Hagu, Srbija je tek 10. oktobra 2005. godine otpočela pregovore za zaključenje SSP. Ti pregovori su, i pored dobrog i efikasnog vođenja od strane Srbije, bili zamrznuti zbog nesaradnje sa Tribunalom u Hagu, maja 2006. Nakon formiranja nove Vlade, u junu 2007. godine pregovori su nastavljeni da bi se završili parafiranjem SSP, 7. novembra 2007. godine.

Nakon potpisivanja SSP, Srbija će podneti zvaničan zahtev za članstvo u EU. Sam trenutak podnošenja kandidature će biti stvar procene najboljeg momenta za taj potez. Nakon podnošenja zahteva za članstvo Evropska komisija će Srbiji dostaviti upitnik za koji će joj biti potrebno oko šest meseci da na njega odgovori, budući da pitanja pokrivaju celokupno funkcionisanje jedne države (upitnik koji je dobila Hrvatska ima 4650 pitanja). Nakon odgovaranja na upitnik Komisija predlaže Savetu ministara da li je država koja se prijavila za članstvo sposobna ili nije sposobna za početak pregovora o članstvu u EU. Nakon što Savet ministara usvoji pozitivnu preporuku Komisije, država dobija zvanični status kandidata za članstvo u EU.

Dobijanjem statusa kandidata za državu se otvaraju značajni pretpripremni fondovi EU za pomoć u procesu pristupanja. Posle davanja statusa kandidata Evropska komisija, ako proceni da su se za to stekli uslovi koji zavise od kapaciteta države da pregovara, zakazuje početak pregovora o članstvu sa državom kandidatom. Pregovori traju dok se EU i država kandidat ne dogovore oko uslova pod kojima će dotična država postati članica, tj. oko prelaznih perioda nakon kojih će se za tu državu primenjivati opšti režim koji važi u okviru EU. Pregovori obuhvataju sva preostala poglavlja prava EU koja nisu dogovorena u okviru SSP.

b) Ciljevi Sporazuma o pridruživanju

Evropska unija kao međunarodna organizacija nema pravni subjektivitet,¹ nije pravno lice i kao takva ne može sklapati međunarodne sporazume, već u njeno ime to čine Evropske zajednice, u domenu koji je u njihovim eksplicitnim nadležnostima i države članice u svim ostalim domenima. Zbog toga Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisuju Evropske zajednice i sve države članice EU sa državom koja se pridružuje.

U skladu sa ugovornim kapacitetom Evropskih zajednica, u oblasti ekonomije, postoje tri vrste sporazuma koje treća država može potpisati sa Evropskim zajednicama sa ili bez država članica:

1. Sporazum o trgovini, koji potpisuje samo EZ i koji definiše isključivo trgovinsku razmenu (carine, kvote, itd), i koji kao takav ne vodi ka članstvu u EU, ovakav Sporazum je potpisala SFRJ 1970. i 1973. godine,
2. Sporazum o saradnji i trgovini, koji potpisuju EZ i države članice i koji pored definisanja trgovinskih odnosa uređuje i druge oblike saradnje (ekonomija, industrija, tehnička i naučna saradnja, transport itd). Ovakve sporazume sa EU imaju države Mediterana (Alžir, Maroko, Tunis, Izrael, Jordan...), sve države bivšeg SSSR (uključujući Belorusiju) i Mongolija,

¹ Ratifikacijom i stupanjem na snagu Lisabonskog sporazuma (Reformski ugovor), koje je planirano za 1. januar 2009. EU bi postala pravno lice.

a 1980. godine ga je potpisala i SFRJ, međutim ovi sporazumi takođe ne vode ka članstvu. U ovu grupu sporazuma spada i Sporazum o strateškoj saradnji koji je Rusija zaključila sa Evropskom unijom 1997. godine.

3. Sporazum o pridruživanju zaključen na osnovu člana 310. Ugovora o stvaranju EZ je sporazum koji se sklapa sa Evropskim zajednicama i njihovim državama članicama, kojim se uspostavlja čvrste veze između ugovornih strana, ekonomske i političke. Time se među ugovornim partnerima uspostavlja odnos pridruživanja, najpovlašćeniji odnos koji prema Evropskoj uniji (EU) može imati država koja nije njena članica. Pravno govoreći ovim sporazumom se ne garantuje članstvo u EU državi koja ga potpisuje (sa izuzetkom Turske koja je ovaj sporazum potpisala 1963. godine), ali je politički gledano ovaj sporazum prva stepenica ka članstvu u EU. Mora se naglasiti da ne postoje rokovi za stupanje u članstvo i da status pridružene države može ostati za dugi niz godina, što primer Turske najbolje oslikava. Brzina pristupanja EU zavisi isključivo od brzine i efikasnosti reformi koje sprovodi država koja želi da postane članica EU. Sporazum o pridruživanju su do sada sa EU potpisale Grčka 1961, Turska 1963, Malta 1970, Kipar 1972, sve države istočne i centralne Evrope koje su postale članice EU 2004. godine i 2007. godine (njihovi sporazumi o pridruživanju su se zvali „Evropski sporazumi“) i sve države Zapadnog Balkana, osim Srbije i Bosne i Hercegovine, što ih čini retkim državama koje nemaju sveobuhvatan ugovorni odnos sa EU.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) je nastavak evolucije sporazuma o pridruživanju koje EU potpisuje sa trećim državama od 1961. godine i materijalno je najrazrađeniji u poređenju sa prethodnicima. SSP je nova generacija sporazuma ponuđenih državama Zapadnog Balkana u sklopu Procesu stabilizacije i pridruživanja.

Ciljevi sporazuma o pridruživanju jesu pre svega postepeno razvijanje zone slobodne trgovine između strana, unapređivanje ekonomskih odnosa dve strane, razvijanje političkog dijaloga između EU i države potpisnice sporazuma, početak postepenog usklađivanja domaćeg zakonodavstva države potpisnice s propisima Evropske unije. Budući da je ekonomski odnos između EU i države koja ga potpisuje uvek na strani EU kao jedne od najjačih ekonomskih grupacija na globalnom nivou, ovakav pristup, postepenog uključivanja u ekonomske tokove EU ima blagotvorno dejstvo na privredu treće države omogućavajući joj prilagođavanje ekonomskim tokovima u okruženju. Pored navedenih ciljeva koji su svojstveni svim sporazumima o pridruživanju, sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju imaju još jednu bitnu ulogu, a to je stabilizacija regiona Zapadnog Balkana kao post-konfliktnog područja i jačanje regionalne saradnje.

Ciljevi pridruživanja su definisani članom 1. SSP, u smislu podržavanja napora Srbije u jačanju demokratije i vladavine prava, doprinosa političkoj, privrednoj i institucionalnoj stabilnosti u Srbiji, kao i stabilizaciji regiona, obezbeđivanja odgovarajućeg okvira za politički dijalog, omogućavajući razvoj bliskih političkih veza između strana, podržavanja napora Srbije da razvija privrednu i međunarodnu saradnju, između ostalog, i kroz usklađivanje svog zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice, podržavanja napora Srbije da završi tranziciju u funkcionalnu tržišnu privredu, unapređivanja skladnih ekonomskih odnosa i postepenog stvaranja zone slobodne trgovine između Zajednice i Srbije i podsticanja regionalne saradnje u svim oblastima obuhvaćenim ovim Sporazumom.

c) Elementi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju

Najbitniji politički element SSP jeste što ovim Sporazumom Srbija dobija status države pridružene Evropskoj uniji i prvi put, kao nezavisna država, ulazi u jedan sveobuhvatan ugovorni odnos sa Evropskom unijom u kome su obaveze dvostrane i jasno definisane. Status pridružene države je status najbližih veza sa EU koji država nečlanica može imati. Dobijanje takvog statusa znači stabilizaciju prilika u državi i jasno definisanje pravca u kom će se država kretati. Takva jasna orijentacija se pre svega oslikava na stabilizaciju privrednih kretanja u državi. Mora se jasno istaći da vođenje ekonomske, fiskalne i monetarne politike ostaje u rukama Vlade i Narodne banke Srbije, ali se ovim Sporazumom jasno utvrđuju strateški pravci kretanja privrede Srbije. Srbija dobija potvrdu uspešnosti svojih reformi

i stabilnosti što je najbitniji uslov za priliv investicija i otvaranje novih radnih mesta. SSP takođe predstavlja bitan korak ka statusu kandidata za članstvo u Uniji i pristupu predpristupnim fondovima EU. Osnovni ekonomski element Sporazuma jeste stvaranje zone slobodne trgovine između Srbije i EU. To praktično znači da Srbija svojoj privredi obezbeđuje tržište od pola milijarde potrošača, budući da momentom stupanja na snagu Prelaznog sporazuma uz SSP, EU ukida carine i kvote za robu iz Srbije, sa manjim izuzecima. Srbija već sada ima mogućnost bescarinskog izvoza skoro svih proizvoda na tržište EU, ali na osnovu jednostrane izjave volje same Evropske unije, a koja se može jednostrano i menjati, usvajanjem Autonomnih trgovinskih mera (ATM) 2000. godine (*Autonomous Trade Measures, Službeni glasnik EZ 2007/2000/EC*). Sa druge strane, Srbija će fazno, a najkasnije u prelaznom periodu od šest godina² od dana stupanja na snagu Prelaznog sporazuma uz SSP ukiniti carine na industrijsku robu i za oko 75% carina na poljoprivrednu robu poreklom iz EU.

Kako bi omogućila funkcionisanje zone slobodne trgovine, Srbija se obavezala da će sa svoje strane usklađivati svoje zakonodavstvo sa propisima EU. Ta obaveza je detaljno razrađena za najbitnija poglavlja pravnih tekovina EU (*acquis communautaire*) koja su od presudne važnosti za slobodnu trgovinu, a to su: konkurencija i državna pomoć, zaštita potrošača, pitanje standardizacije i tehničkih propisa, zaštita prava intelektualne svojine i pristupa javnim nabavkama.

Tekst SSP između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane, sadrži 139 članova, a odredbe se pored preambule razvrstavaju u deset naslova:

- Član 1. - uspostavljanje pridruživanja,
- Naslov 1. opšti principi, članovi 2-9,
- Naslov 2. politički dijalog, članovi 10-13,
- Naslov 3. regionalna saradnja, članovi 14-17,
- Naslov 4. slobodan protok robe (industrijske i poljoprivredne), članovi 18-48,
- Naslov 5. slobodan protok radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga i protok kapitala, članovi 49-71,
- Naslov 6. usklađivanje zakonodavstva, primena propisa i pravila o konkurenciji, članovi 72-79,
- Naslov 7. pravda, sloboda i bezbednost, članovi 80-87,
- Naslov 8. politike saradnje, članovi 88-114,
- Naslov 9. finansijska saradnja, članovi 115-118 i
- Naslov 10. institucionalne, opšte i završne odredbe, članovi 119-139.

Sam tekst Sporazuma prati sedam aneksa i sedam protokola uz ovaj Sporazum, čiji je osnovni cilj preciziranje članova na koje se odnose, definisanje nekih od suštinskih pojmova, kao i dogovori o nekim zajedničkim procedurama neophodnim za implementaciju ovog Sporazuma, i to:

- Aneksi:
1. Aneks I (član 21) – Koncesije Srbije na industrijske proizvode poreklom iz Evropske zajednice,
 2. Aneks II (član 26) – Definicija proizvoda od junetine „baby beef“,
 3. Aneks III (član 27) – Koncesije Srbije na poljoprivredne proizvode,
 4. Aneks IV (član 29) – Koncesije Evropske zajednice za srpske riblje proizvode,
 5. Aneks V (član 30) – Koncesije Srbije na ribu i riblje proizvode,
 6. Aneks VI (član 52) – Pravo osnivanja privrednog društva: „Finansijske usluge“ (ne stupa na snagu sa Prelaznim sporazumom),
 7. Aneks VII (član 75) – Pravo intelektualne, industrijske i komercijalne svojine,

² Prelazni period od šest godina znači da će šeste godine od dana stupanja na snagu Prelaznog sporazuma carina biti potpuno ukinute. Ako Prelazni sporazum stupa na snagu u toku 2008. godine, najkasnije 1. januara 2013. godine carine bi bile ukinute. Srbija može izvršiti liberalizaciju i u kraćem roku ako proceni da je to svrsishodno.

Protokoli:

1. Protokol 1 (član 25) – Trgovina prerađenim poljoprivrednim proizvodima,
2. Protokol 2 (član 28) – Vina i alkoholna pića,
3. Protokol 3 (član 44) – Definicija pojma „proizvodi sa poreklom“ i metodi administrativne saradnje,
4. Protokol 4 (član 61) – Kopneni transport (samo određeni članovi stupaju na snagu sa Prelaznim sporazumom),
5. Protokol 5 (član 73) – Državna pomoć industriji čelika,
6. Protokol 6 (član 99) – Uzajamna administrativna pomoć u carinskim pitanjima,
7. Protokol 7 (član 129) – Rešavanje sporova.

Budući da SSP sa strane Evropske unije potpisuju Evropske zajednice i sve države članice, procedura stupanja na snagu SSP je vrlo komplikovana i dosta dugo traje. Ovo je posledica činjenice da sve potpisnice moraju da ga ratifikuju (Evropske zajednice, 27 država članica EU i Srbija) što ponekad traje i do tri godine.

Da bi se prevazišla ovako složena i dugotrajna procedura, iz SSP se na osnovu člana 139. SSP „uzimaju“ delovi koji su u nadležnosti Evropskih zajednica (ceo Naslov 4, slobodan protok robe, sa odgovarajućim protokolima i aneksima, i deo Naslova 6, usklađivanje zakonodavstva, odredbe o konkurenciji i državnoj pomoći (članovi 73 i 74) i zaštiti prava intelektualne svojine (član 75) sa odgovarajućim protokolima i aneksima) i od njih se formira tzv. Prelazni sporazum, (*Interim agreement*) za čije stupanje na snagu nije potrebna ratifikacija država članica, već samo Evropskih zajednica i Srbije. Ovaj sporazum se potpisuje istog dana kada i SSP i stupa na snagu uglavnom dva do tri meseca nakon potpisivanja. Njime stupaju na snagu najbitnije ekonomske odredbe. U slučaju Srbije, stupanje na snagu i ovog sporazuma je uslovljeno pozitivnom ocenom o saradnji sa Haškim tribunalom

Prelazni sporazum važi do momenta stupanja na snagu SSP kada njegovo važenje prestaje, a SSP preuzima dalje sa svim obavezama i pravima koje iz njega proizlaze. SSP se zaključuje na neodređeno vreme.

d) Institucionalni okvir za sprovođenje Sporazuma i mehanizam za rešavanje sporova

Kako bi se obezbedilo pravilno i potpuno sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Sporazumom se osnivaju tela za njegovo sprovođenje. Osnivaju se tri tela sa različitim nadležnostima i sastavom:

1. Savet za stabilizaciju i pridruživanje, zadužen je za praćenje sprovođenja Sporazuma na najvišem političkom nivou. Sastav čine predstavnici Evropske komisije i Saveta Evropske unije sa strane EU i ministri u Vladi Srbije. Osnovno zaduženje Saveta je da rešava otvorena pitanja nastala u toku sprovođenja Sporazuma. Savet donosi Odluke i Preporuke. Odluke Saveta su obavezujuće za obe strane koje će morati da preduzmu mere neophodne za njihovo sprovođenje i objavljene u službenim listovima obe strane. Savetom za stabilizaciju i pridruživanje će, naizmenično, predsedavati predstavnik Evropske zajednice i predstavnik Srbije, u skladu sa odredbama koje će biti utvrđene Poslovnikom o radu Saveta. Sva pitanja i sporovi koji se pokrenu u sklopu sprovođenja SSP će biti izneta pred Savet. U slučaju da određeni spor ne može biti razrešen u okviru Saveta za stabilizaciju i pridruživanje, biće pokrenut mehanizam za rešavanje sporova definisan Protokolom 7.
2. Odbor za stabilizaciju i pridruživanje pomaže u radu Saveta za stabilizaciju i pridruživanje. Odbor je sastavljen od predstavnika Saveta Evropske unije i predstavnika Evropske komisije, s jedne strane, i predstavnika Vlade Srbije, s druge strane na nivou eksperata. Odbor predstavlja ključno telo koje će se baviti sprovođenjem Sporazuma i daljim preciziranjem njegovih odredbi. Kako bi što efikasnije obavljao poverenu funkciju, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje će formirati sedam pododborna, sa jasnim zaduženjima za praćenje i konsultacije u specifičnim oblastima. U okviru ovih pododborna će se razmatrati sva tehnička i ekspertiska pitanja i biti pripremane sve odluke koje će kasnije usvajati Savet za stabilizaciju i pridruživanje, odnosno, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje. Biće formirani sledeći pododbori:

- I pododbor za trgovinu, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim državama,
- II pododbor za poljoprivredu i ribarstvo,
- III pododbor za unutrašnje tržište i konkurenciju,
- IV pododbor za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku,
- V pododbor za pravdu, slobodu i bezbednost,
- VI pododbor za inovacije i socijalnu politiku, i
- VII pododbor za transport, životnu sredinu, energetiku i regionalni razvoj.

3. Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje formira se kao forum u kojem će se poslanici Narodne skupštine Republike Srbije i Evropskog parlamenta sastajati i razmenjivati mišljenja. Ovim putem Narodna skupština će imati jaču i direktnu vezu sa kolegama iz Evropskog parlamenta i mogućnost da informacije o Srbiji dolaze do institucija Evropske unije direktno i bez posrednika, budući da se nedostatak direktnog kontakta i pravih informacija o Srbiji do sada pokazao kao jasan problem. Parlamentarnim odborom za stabilizaciju i pridruživanje naizmenično predsedavaju član Evropskog parlamenta i narodni poslanik Narodne skupštine Republike Srbije. Svrha Parlamentarnog odbora jeste parlamentarna kontrola celog procesa i davanja demokratskog legitimiteta putem upoznavanja Narodne skupštine sa svim elementima procesa.

Budući da prvo na snagu stupa Prelazni sporazum, o njegovom sprovođenju će voditi računa Prelazni odbor (*Interim Committee*) sa istim ovlašćenjima i sastavom kao i Savet za stabilizaciju i pridruživanje. Prelazni odbor može formirati pododbore zadužene za oblasti obuhvaćene Prelaznim sporazumom. Do stupanja snagu SSP postojaće sledeći pododbori:

- I pododbor za trgovinu, industriju, industriju, carine, poreze i saradnju sa drugim državama,
- II pododbor za poljoprivredu i ribarstvo,
- III pododbor za unutrašnje tržište i konkurenciju,
- IV pododbor za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku i
- V transport.

Nakon stupanja na snagu SSP biće formirani i ostali pododbori.

Mehanizam za rešavanje sporova

Strane ugovornice se Sporazumom obavezuju da preuzmu sve opšte i posebne mere neophodne radi ispunjavanja obaveza koje su njime preuzele, kako bi obezbedile postizanje ciljeva SSP.

Kako u toku primene ovog složenog ugovora može doći do sporova u pogledu njegovog tumačenja i primene, SSP predviđa različite mehanizme rešavanja sporova između ugovornih strana. Koji od mehanizama će se primeniti zavisi od predmeta i/ili faze u kojoj se spor nalazi.

U načelu, strane bi trebalo da razlike rešavaju putem međusobnih konsultacija³ kroz „odgovarajuće kanale“ i „u dobroj veri“ u cilju postizanja „uzajamno prihvatljivog rešenja u što kraćem roku“. Pod pomenutim kanalima se podrazumevaju tela koja se formiraju neposredno ovim Sporazumom (Savet i Odbor/pododbori). Konsultacije ugovornih strana mogu trajati i kada je iniciran i u toku neki od mehanizama rešavanja sporova, a sve informacije koje se iznose u toku njih ostaju poverljive. To omogućava stranama slobodu u delovanju u okviru konsultacija bez štete po njihovu poziciju u postupcima rešavanja sporova.

U slučaju da na ovaj način ne mogu da dođu do rešenja nesuglasica, strane mogu poveriti rešavanje spora Savetu u skladu sa postupkom regulisanim članom 130. i Protokolom 7 (Rešavanje sporova)

³ Rešavanje sporova u okviru Saveta za stabilizaciju i pridruživanje i Odbora je regulisano odredbama Glave X (Institucionalne, prelazne i završne odredbe)

kao sastavnim delom SSP, koji reguliše arbitražni postupak rešavanja sporova u određenoj materiji ugovora.

Savet rešava sporove na osnovu odluke koja je obavezujuća za ugovorne strane i one su u obavezi da je sprovedu preduzimajući „neophodne mere“. Isto važi i za odluku arbitražnog veća konstituisanog na osnovu procedure regulisane Protokolom 7 (član 14. Protokola). Razlika je u tome što Savet odluke sačinjava u skladu sa dogovorom ugovornih strana (član 121.), dok se odluke arbitražnog veća o predmetu spora donose većinom glasova arbitara koji ga čine (član 14. Protokola).

Postupak za rešavanje spora u vezi sa tumačenjem i primenom SSP otpočinje „zvaničnim zahtevom“ (član 130.) koji jedna strana podnosi drugoj i Savetu u kojem izražava nameru da se stvar reši na taj način. Za sporove iz materije koja je rezervisana za arbitražno rešavanje ovo je ujedno i prethodna, obavezna faza postupka bez koje se ne može inicirati arbitražna procedura.

Ukoliko ugovorna strana smatra da je, usvajanjem određene mere ili propuštanjem da postupi, druga strana prekršila svoju obavezu iz SSP, u zvaničnom zahtevu biće sadržano obrazloženje za takav stav i ukoliko je to slučaj i naznačenje odgovarajućih mera koje podnosioc namerava da preduzme u odnosu na potencijalnog prekršioca.

Postupak rešavanja spora pred Savetom traje sve dok to telo ne donese konačnu odluku, ne konstatuje da između strana više ne postoji spor, ili jedna od strana ne podnese zahtev za rešavanje spora u arbitražnom postupku u materiji ugovora koja spada u polje primene Protokola 7. Do tada će spor biti razmatran na svakom zasedanju Saveta.

Arbitražni postupak se može pokrenuti ukoliko su ispunjeni svi formalni i materijalni uslovi. Formalni uslovi za njegovo pokretanje su: da je zahtev ugovorne strane upućen nakon proteka roka od dva meseca nakon podnošenja zvaničnog zahteva za rešavanje spora pred Savetom (član 130. stav 3.);⁴ i da prethodno nije inicirana i toku procedura rešavanja spora povodom iste mere u okviru STO (član 16. Protokola 7).⁵ Materijalni uslov se odnosi na predmet spora. Da bi spor mogao biti raspravljen u arbitražnom postupku potrebno je da se zahtev odnosi na tumačenje ili primenu, odnosno meru ili propuštanje, kojom se povređuju obaveze iz odredbi SSP citiranih u članu 2. Protokola 7. Radi se o taksativno nabrojanim članovima, stavovima i alinejama iz Naslova IV (Sloboda kretanja robe), V (Kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanja usluga i kretanje kapitala) i VI (Usklađivanje propisa, primena prava i pravila konkurencije).

Arbitražno veće čine tri arbitra. Sastav arbitražnog veća utvrđuju strane u sporu sporazumno, a ukoliko nema saglasnosti oko sastava, on se određuje putem lutrije sa liste koju je utvrdio Odbor u skladu sa članom 15. Arbitri se biraju iz redova stručnjaka u oblasti međunarodnog prava, komunitarnog prava i/ili međunarodne trgovine koji su nezavisni, koji deluju u svoje ime i nisu povezani niti primaju uputstva od bilo koje organizacije ili vlade.

Arbitražno veće o glavnoj stvari donosi obavezujuću odluku koja sadrži utvrđenje činjeničnog stanja, primenljivosti relevantnih odredbi SSP na njega, obrazloženje utvrđenih činjenica i zaključaka na kojima je odluka zasnovana i preporuku o merama koje je potrebno preduzeti radi njenog sprovođenja (član 5.). Takođe, ono može donositi i posebne odluke na zahtev strane koja je pokrenula spor u pogledu razumnog roka za usaglašavanje sa odlukom o glavnoj stvari (član 7.) i o saglasnosti mera koje je druga strana preduzela sa relevantnim odredbama SSP (član 8.)

S druge strane, u odsustvu notifikacije odgovarajućih mera druge strane pre proteka razumnog roka, ili u slučaju odluke veća da te mere nisu u skladu sa relevantnim obavezama iz SSP, strana koja je pokrenula spor može suspendovati koncesije iz ugovora drugoj strani putem mera koje su srazmerne ekonomskoj šteti koju zbog povrede trpi. U tom slučaju tužena strana može pokrenuti pitanje proporcionalnosti tih mera o čemu arbitraža, takođe, može doneti obavezujuću odluku. Ovakav zahtev

⁴ Ovim se daje određeno vreme stranama da pronađu uzajamno prihvatljivo rešenje za svoje razlike koristeći konsultacije i sastanke u okviru Saveta, Odbora ili podkomiteta.

⁵ Odredba člana 16. će imati dejstvo kada Srbija postane članica STO.

tužene strane ima suspenzivno dejstvo u odnosu na predlog suspenzije koncesija dok veće ne donese pomenutu odluku, a svaka dalja suspenzija mora biti u skladu sa istom (član 9.).

Na kraju, tužena strana može svojim zahtevom tražiti prekid suspenzije povlastica na osnovu usaglašenosti mera koje je preduzeo sa odlukom veća (član 10.).

Suspenzija povlastica iz Ugovora može imati isključivo privremeni karakter i primenjivaće se dok se posledica protivpravnosti akata, propuštanja ili ponašanja ne ukloni, ili dok strane sporazumno ne reše spor (član 9. stav 4. i član 10. stav 2.).

Pored opšteg mehanizma rešavanja sporova u skladu sa članom 130. i Protokolom 7. SSP sadrži i specijalna procesna pravila ili posebne mehanizme rešavanja između ugovornih strana pitanja koja se javljaju u pogledu primene određenih zaštitnih mera kojima se privremeno jednostrano suspenduje opšti režim trgovine u pogledu određenih proizvoda. Tu pre svega mislimo na zaštitne mere u oblasti poljoprivrede i ribarstva kojim se štiti funkcionisanje domaćih tržišta ili regulatornih mehanizama ugroženih usled uvoza određenih proizvoda (član 32.); dampinga i subvencija (član 40.); zbog ozbiljnog ugrožavanja domaće industrije ili ozbiljnog narušavanja privrednih tokova koji mogu pogoršati situaciju u regionu strane ugovornice uvoznika usled uvećanih količina izvoza određenih proizvoda (član 41.); nestašice određenih životno važnih prehrambenih i sl. proizvoda (član 42.); administrativne nesaradnje (član 46.) i tumačenja pravila o poreklu i metoda administrativne saradnje u skladu sa Protokolom 3.⁶

Postojanje različitih mehanizama rešavanja sporova ima za cilj da omogući fleksibilno otklanjanje problema u tumačenju i primeni SSP uz istovremenu zaštitu integriteta ugovora i najmanju štetu u odnosu na funkcionisanje celine Sporazuma.

Stvaranje zone slobodne trgovine

⁶ Zajedničko pomenutim mehanizmima je što u određenim situacijama daju mogućnost ugovornoj strani da privremeno suspenduje određenu koncesiju iz Sporazuma usled sticaja određenih relevantnih okolnosti uz obaveštenje drugoj strani, ali bez prethodne formalne odluke Saveta ili drugog relevantnog tela. Suspenzija je privremena, traje dok traju razlozi zbog kojih je uvedena i mora biti takva da na najmanji mogući način utiče na funkcionisanje celine Sporazuma. S druge strane, zloupotreba pomenutih ovlašćenja mogu biti predmet spora u skladu sa opštim režimom regulisanim članom 130. i Protokolom 7.

a) Slobodan protok industrijske robe

Pregovori za zaključivanje SSP u odnosu na slobodno kretanje roba vođeni su odvojeno o industrijskim i o poljoprivrednim proizvodima. Posebna pažnja je bila posvećena zaštitnim merama i pratećim procedurama, kao i odgovarajućim vremenskim okvirima za primenu zaštitnih mera dok je poseban akcenat bio stavljen na odredbe vezane za pravila o poreklu robe (uvođenje i primena dijagonalne kumulacije porekla robe).

Po svojoj sadržini deo SSP u odnosu na slobodno kretanje roba uspostavlja zonu slobodne trgovine u prelaznom periodu od šest godina od dana stupanja na snagu Prelaznog sporazuma, tj. prvog dana šeste godine primene, trgovina svim industrijskim proizvodima između Republike Srbije i Evropske zajednice odvijaće se bez carina. U slučaju da Sporazum stupi na snagu pre 31. decembra 2008. godine, zona slobodne trgovine bi bila stvorena najkasnije 1. januara 2013. godine.

Odredbe o slobodnom kretanju roba odnose se na proizvode poreklom iz Evropske zajednice ili iz Srbije navedene u Poglavljima 25 do 97 Kombinovane nomenklature za robe.

Reč je o asimetričnom sporazumu u korist Srbije prema kome Evropska zajednica odmah po stupanju na snagu prelaznog sporazuma ukida:

- sve carine na uvoz industrijskih proizvoda poreklom iz Srbije, kao i dažbine koje imaju isto dejstvo i
- sva količinska ograničenja i mere koje imaju isto dejstvo na uvoz industrijskih proizvoda poreklom iz Srbije.

S druge strane:

- carine na uvoz industrijskih proizvoda poreklom iz Zajednice u Srbiju, osim onih navedenih u Aneksu I SSP, ukidaju se stupanjem na snagu ovog Sporazuma, kao i dažbine koje imaju isto dejstvo,
- carine na uvoz industrijskih proizvoda u Srbiju poreklom iz Zajednice, navedene u Aneksu I, postepeno će se smanjivati i ukidati u skladu sa vremenskim rasporedom navedenim u tom Aneksu,
- količinska ograničenja i mere koje imaju isto dejstvo na uvoz industrijskih proizvoda u Srbiju poreklom iz Zajednice takođe se ukidaju stupanjem na snagu ovog Sporazuma.

Kada je reč o izvoznim opterećenjima stupanjem na snagu ovog Sporazuma, Zajednica i Srbija će u međusobnoj trgovini ukinuti sve carine na izvoz i dažbine koje imaju isto dejstvo, kao i sva količinska ograničenja na izvoz i mere jednakog dejstva. Radi ispravnog tumačenja potrebno je istaći da se pod carinama i dažbinama koje imaju isto dejstvo podrazumevaju i druge takse i dažbine na uvoz ili izvoz, ali ne i dažbine u unutrašnjem oporezivanju, kao ni antidampinške ili kompenzatorne dažbine.

Pregovori u oblasti trgovinske liberalizacije industrijskih proizvoda

Pregovori su prevashodno bili koncentrisani na:

- proizvode čiji će uvoz biti liberalizovan odmah po stupanju na snagu Prelaznog sporazuma - neosetljivi proizvodi,
- broj i sadržaj lista osetljivih proizvoda (3 liste - prema stepenu osjetljivosti) koji će biti liberalizovani postepeno,

- maksimalnu dužinu prelaznog perioda (5 godina) do postizanja pune liberalizacije,
- posebno definisan tempo trgovinske liberalizacije za svaku od lista osetljivih proizvoda (fazno sniženje).

Cilj u pregovorima oko koncesija u oblasti industrijskih proizvoda je bio postići maksimalnu zaštitu najosetljivijih proizvoda i postići održivu liberalizaciju koja će omogućiti održavanje konstantnog rasta trgovine i industrijske proizvodnje, izbegavajući u isto vreme nagle udare na državni budžet usled smanjenja carinskih prihoda.

Osnova za pripremu ponude za robe

Prema SSP baznu carinu na koju će se primenjivati sva dogovorena sniženja predstavljaju važeće carinske tarife u Evropskoj zajednici (Zajednička carinska tarifa, prema Uredbi Saveta EEZ, br. 2658/87) i Zakon o carinskoj tarifi Republike Srbije, („Službeni glasnik RS“, br 62/2005 i 61/2007). Ukoliko nakon stupanja na snagu SSP dođe do bilo kakvog sniženja carina za obe strane (npr. zbog ulaska Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju (STO) ili generalnih sniženja carina u STO) te snižene carine će predstavljati bazne carine na koje će se primeniti dogovorena sniženja u ovom Sporazumu. Pregovori su vođeni na Harmonizovanom sistemu carinske nomenklature, HS 2002, a potom su ispregovarane liste transponovane na HS 2007, čime je postignuta potpuna saglasnost sa tarifom Evropske zajednice. Postignut je dogovor za 6.562 tarifne linije industrijskih proizvoda, budući da je 2005. godine usvojen poseban Sporazum o trgovini tekstilom i tekstilnim proizvodima koji se i primenjuje od jula 2005. godine.

Ukupan broj tarifnih linija	10,270
isključujući poljoprivredu (Poglavlja 1-24, ostalo)	2,482
isključujući tekstil (50-63)	1,226
Tarifne linije – predmet pregovora	6,562

Kriterijumi osetljivosti proizvoda

Prilikom identifikacije i kategorizacije osetljivosti proizvoda kako bi se utvrdio poželjan tempo liberalizacije i dužina neophodne zaštite domaće proizvodnje pošlo se od sledećih kriterijuma:

- postojeći nivo carinske zaštite (proizvodi sa višom zaštitom imaju veći stepen osetljivosti),
- fiskalni efekti,
- osetljivost određenih industrijskih sektora i njihova konkurentnost,
- učešće određenog proizvoda u ukupnom izvozu/uvozu sa EU,
- učešće u stvaranju BNP (bruto nacionalnog proizvoda),
- socijalna dimenzija / broj zaposlenih,
- proces buduće privatizacije (zadržavanje zaštite do okončanja procesa očekivane privatizacije),

- regionalni aspekt (značaj određenog proizvoda u regionalnom kontekstu, posebno manje razvijenih regiona),
- značaj određenog proizvoda za zapošljavanje određenih kategorija stanovništva (žene, nekvalifikovana radna snaga, itd),
- konsultacije sa privredom: Privrednom komorom Srbije i poslovnim udruženjima određenih industrijskih grana proizvodnje.

Uzimajući u obzir navedene kriterijume, kao i zahteve EU u toku pregovora, dogovorena je sledeća kategorizacija proizvoda po stepenu osetljivosti koja povlači odgovarajući tempo liberalizacije do potpunog otvaranja tržišta za taj proizvod.

Pregled lista proizvoda

	Broj Tarifnih linija	% od ind. pr. CT	Uvoz iz EU 2006 g. u 000 EUR	% od ukupnog uvoza ind. pr.	Prosečna carinska stopa u %
NEOSETLJIVI	3.832	58,40	2.076.290	46,25	1,84
OSETLJIVI - lista A	755	11,51	625.422	13,93	5,64
VEOMA OSETLJIVI - lista B	1.361	20,74	1.254.884	27,95	9,31
NAJOSETLJIVIJI - lista C	614	9,36	532.484	11,86	15,72
Ukupno	6.562	100	4.489.080	100	5,13

Dinamika trgovinske liberalizacije industrijskih proizvoda

	OSETLJIVI 2 god / lista A		VEOMA OSETLJIVI 4 god / lista B		NAJOSETLJIVIJI 5 god / lista C	
	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %	Dinamika smanjenja	Prosečna carina u %
Početno stanje	100%	5,02	100%	9,18	100%	15,66
2008	70%	3,51	80%	7,35	85%	13,34
2009	40%	2,01	60%	5,51	70%	10,99
2010	0%	0	40%	3,67	55%	8,63
2011	0%	0	20%	1,84	40%	6,28
2012	0%	0	0%	0	20%	3,14
2013	0%	0	0%	0	0%	0

Fazna liberalizacija industrijskih proizvoda data u gornjoj tabeli znači da se neosetljivi proizvodi liberalizuju danom stupanja na snagu Prelaznog sporazuma.

Osetljivi proizvodi iz Liste A liberalizuju se nakon dve godine od početka primene Prelaznog sporazuma. U prvoj godini primene naplaćuje se 70% od bazne carine, a u trećoj godini dolazi do pune liberalizacije, tj. primenjena carina je 0%.

Veoma osetljivi proizvodi iz Liste B liberalizuju se nakon četiri godine od početka primene Prelaznog sporazuma. U prvoj godini primene naplaćuje se 80% od bazne carine za određeni proizvod, u drugoj godini primene naplaćuje se 60% od bazne carine, u trećoj godini primene naplaćuje se 40% od bazne carine, u četvrtoj godini primene naplaćuje se 20% od bazne carine, a u petoj godini dolazi do pune liberalizacije, tj. primenjena carina je 0%.

Najosetljiviji proizvodi iz Liste C liberalizuju se nakon pet godina od početka primene Prelaznog sporazuma. U prvoj godini primene naplaćuje se 85% od bazne carine za određeni proizvod, u drugoj godini primene naplaćuje se 70% od bazne carine, u trećoj godini primene naplaćuje se 55% od bazne carine, u četvrtoj godini primene naplaćuje se 40% od bazne carine, u petoj godini primene naplaćuje se 20% od bazne carine, a u šestoj godini dolazi do pune liberalizacije, tj. primenjena carina je 0%.

Pod uslovom da SSP bude potpisan do kraja 2008. godine i Prelazni sporazum stupi na snagu do kraja 2008. potpuna liberalizacija će biti završena najkasnije 1. januara 2013. godine.

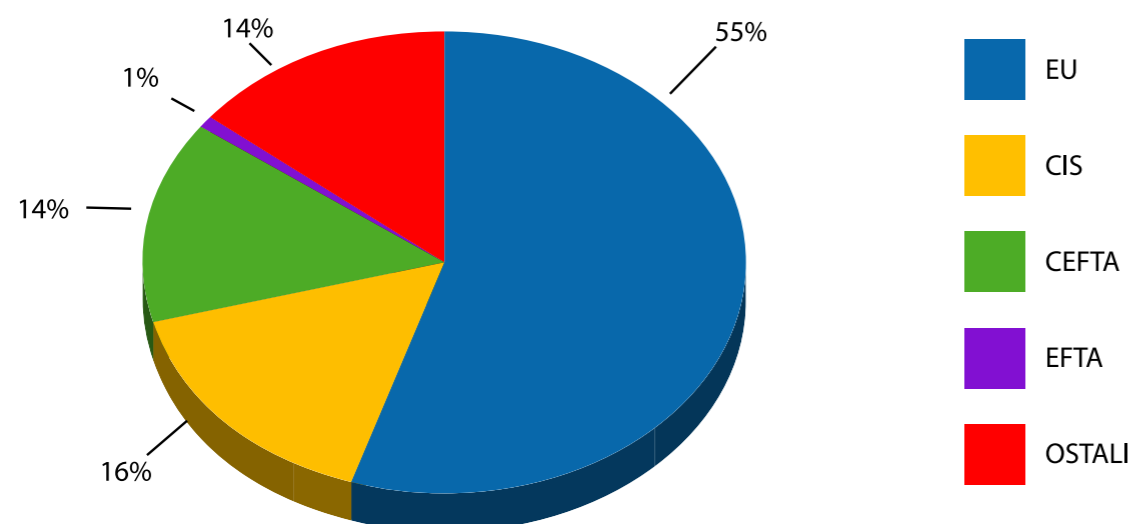
Prilikom koncipiranja pregovaračke pozicije sledeći sektori identifikovani su kao osetljivi:

- hemijska industrija,
- industrija kože i obuće,
- metalska i elektro industrija,
- industrija drveta i nameštaja,
- proizvodnja gvožđa i čelika,
- naoružanje i municija.

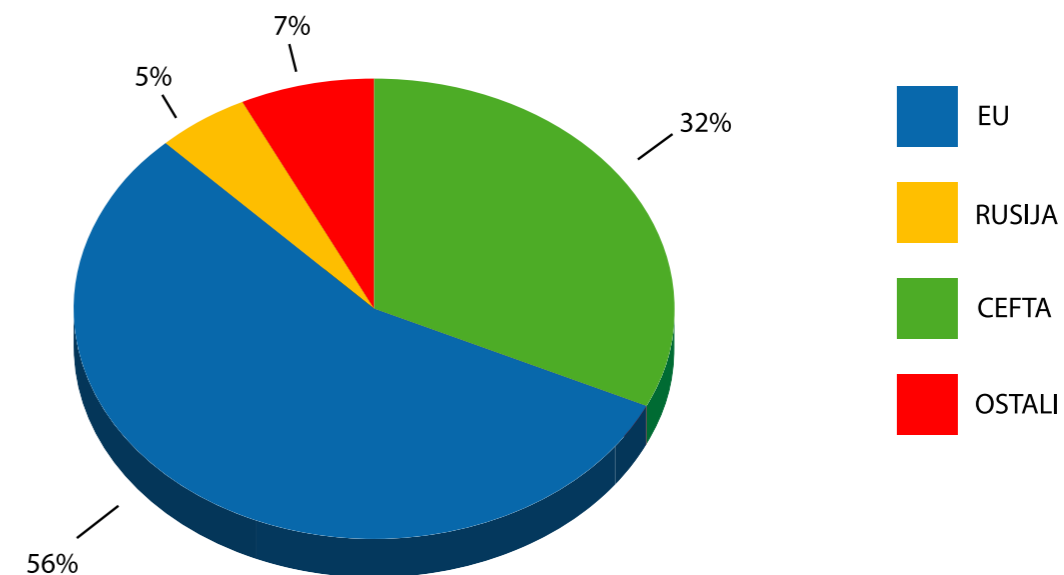
Robna razmena Srbija – Evropska unija

Države Evropske unije su tradicionalno najvažniji trgovinski partner Srbije (u 2007. godini trgovina sa EU predstavljala je 55,4% od ukupne trgovine Srbije sa svetom). Inače, učešće EU u ukupnoj razmeni Srbije sa svetom je relativno stabilno, te je i u 2005. i u 2006. godini iznosilo 55,9% odnosno 55,4%. Istovremeno 56% ukupnog srpskog izvoza ide u EU i oko 56% ukupnog srpskog uvoza dolazi iz zemalja EU što je prikazano da sledećim slikama (za 2007. godinu).

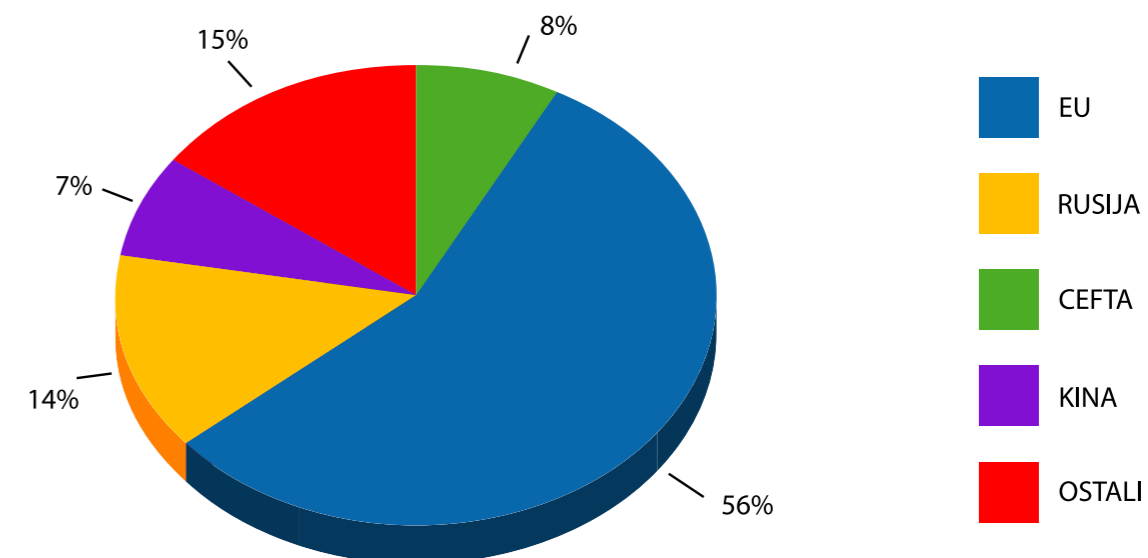
Robna razmena Srbija – svet, po ekonomskim grupacijama, 2007. godina

Izvoz iz Srbije u 2007. godini – najznačajniji partneri

Uvoz u Srbiju u 2007. godini – najznačajniji partneri

Nakon što je Evropska unija decembra 2000. godine donela Autonomne trgovinske mere (ATM) u korist Srbije, čime je unilateralno uveden bescarinski pristup tržištu EU za proizvode iz Srbije (sa izuzetkom tekstila, junetine i šećera koji su na režimu izvoznih kvota), dolazi do konstantnog rasta međusobne trgovine (mere su prvi put uvedene na period od pet godina koji je potom, 2005. godine produžen do 2010. godine kada će biti ponovo razmotrena potreba za njihovim produžavanjem).

Konstantni rast pokazuje se i na izvoznoj i na uvoznjoj strani, s tim da je zbog bržeg rasta uvoza došlo do povećanja trgovinskog deficita. Međutim, u 2006. i 2007. godini pokrivenost uvoza izvozom raste što predstavlja pozitivan trend.

Trgovina Srbija – Evropska unija u mil. EUR

Godina	izvoz	indeks izvoza	uvoz	indeks uvoza	trgovački balans	pokrivenost uvoza izvozom %
2000.	862	144	1,717	125	-855	50.2
2001.	1,037	120	2,385	139	-1,348	43.48
2002.	1,214	117	3,274	137	-2,059	37.08
2003.	1,204	99	3,611	110	-2,408	33.34
2004.	1,457	121	4,677	130	-3,221	31.15
2005.	1,939	135	4,233	91	-2,294	46.44
2006.	2,681	138	5,078	120	-2,397	52.80
2007.	3,603	122.9	7,356	129.1	-3,753	48.98

Robna struktura izvoza u EU

Izvoz Srbije u zemlje EU ima sledeće karakteristike:

- prema ekonomskoj nameni najveće učešće u izvozu u EU imaju sirovine i poluproizvodi,
- prema glavama Carinske tarife najvažnije su:
 - 72. gvožđe i čelik,
 - 40. kaučuk i proizvodi od kaučuka i gume,
 - 17. šećer i proizvodi od šećera,
- najznačajniji izvojni proizvodi: toplo valjane trake, šećer, gume, katode, kukuruz, beli lim, obuća i delovi obuće, propilen, polietilen, sircetna kiselina, itd,
- Srbija beleži suficit u razmeni poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda sa EU, što je prvenstveno rezultat povoljnog aranžmana u vezi sa kvotom za šećer i dr. proizvode od šećera,
- rast izvoza gotovih tekstilnih proizvoda kao rezultat Tekstilnog sporazuma.

U najveće uvoznike robe iz Srbije spadaju: Italija (22% od ukupnog izvoza Srbije u EU u 2007 godini), Nemačka, Slovenija, Austrija i Francuska.

Robna struktura uvoza iz EU

- prema ekonomskoj nameni najveće učešće u uvozu iz EU imaju poluproizvodi i oprema,
- prema glavama Carinske tarife najvažnije su:
 - 84. kotlovi, mašine i uređaji;
 - 87. vozila drumska, pribor i delovi;
 - 85. električne mašine, oprema i delovi;
- najveći uvojni proizvodi: katode, novi putnički automobili, lekovi, preparati za čišćenje, mašine za pakovanje, hartija, herbicidi, itd.

U najveće izvoznike robe u Srbiju spadaju: Nemačka (21,4% od ukupnog uvoza Srbije iz EU), Italija, Mađarska, Slovenija, Austrija, itd.

Generalno se može konstatovati da je izvoz u Evropsku uniju nedovoljan, te da preferencijalni pristup tržištu EU prema Autonomnim trgovinskim merama (ATM) nije dovoljno iskorišćen prevashodno zbog:

- uske i nedovoljne proizvodne strukture i niskog kvaliteta domaćih proizvoda,
- složenih procedura uspostavljanja administrativno-tehničke saradnje za izvoz tzv. osetljivih proizvoda (poljoprivredni i prehrambeni proizvodi).

Trgovina tekstilnim proizvodima

Posebnu pažnju zahteva trgovina tekstilnim proizvodima, ne samo zbog značaja i osetljivosti ovog sektora za privredu Srbije, već i zbog postojanja posebnog Sporazuma o tekstilu i odeći sa EU i mogućnosti praćenja efekata primene ovog Sporazuma u praksi. Sporazum između Republike Srbije i Evropske zajednice o trgovini tekstilnim proizvodima potpisan je 31. marta 2005. godine. Sporazum je stupio na snagu 1. jula 2005. godine, čime su ukinuta sva količinska ograničenja (kvote) za izvoz našeg tekstila u EU. Ovo je prvi trgovinski sporazum koji je Srbija potpisala sa EU, a ima za cilj da omogući slobodan izvoz tekstilnih proizvoda na tržište zemalja članica EU, koji je sve do tada bio opterećen količinskim ograničenjima za određene kategorije tekstilnih proizvoda. S druge strane, Republika Srbija se obavezala da će postepeno, do 1. januara 2008. godine, liberalizovati carine na uvoz tekstilnih proizvoda iz EU. S obzirom da Srbija još uvek nije regulisala pitanje članstva u STO, ovaj Sporazum je od velikog značaja za tekstilnu industriju Srbije (od 1. januara 2005. godine, sve zemlje članice STO su međusobno ukinule kvote za tekstil), a Srbija je zadržala zaštitu prema EU do 1. januara 2008. godine. Sporazum obezbeđuje stabilniji međunarodni ekonomski ambijent za strane investicije, kao i za proizvodnju i izvoz tekstilnih proizvoda iz Srbije, što će omogućiti lakše i brže restrukturiranje i rehabilitaciju ovog važnog industrijskog sektora. Sprovedenje ovog Sporazuma u praksi već je pokazalo pozitivne rezultate za našu tekstilnu industriju.

Trgovina tekstilom beleži konstantan rast počevši od 2000. godine, pa do kraja 2007. godine, s tim da je u 2007. godini dostigla rekordan rast od 40% i odnosu na 2006. godinu i iznosila 929 mil USD. Ako se posmatra **izvoz** našeg tekstila u EU može se konstatovati takođe veliki rast naročito od početka primene Sporazuma, s tim da se u 2007. godini beleži najveći porast od 40,2% u odnosu na 2006. godinu ili 432 mil USD.

S druge strane, **uvoz** tekstilnih proizvoda iz EU takođe raste sličnim tempom i u 2007. godini je iznosio 497 mil USD, što je predstavljalo povećanje sa oko 40% u odnosu na prethodnu godinu. Trgovinski deficit u ovom sektoru je relativno stabilan i mali, naročito u odnosu na ostale industrijske proizvode, te pokrivenost uvoza izvozom već poslednje dve godine iznosi oko 87%. Navedene trendove jasno pokazuje i sledeća tabela:

Razmena u milionima dolara						
Godina	izvoz tekstila	Učešće tekstila u ukupnom izvozu u EU	Uvoz tekstila	Učešće tekstila u ukupnom uvozu u EU	Ukupna razmena tekstila	Bilans
2000.	123	15.36	189	11.88	312	-66
2001.	177	18.68	249	11.66	426	-72
2002.	149	12.94	297	9.54	446	-148
2003.	172	12.7	329	8.02	501	-157
2004.	169	8.91	316	5.25	484	-147
2005.	236	9.77	296	5.65	532	-60
2006.	308	9.13	355	5.54	663	-47
2007.	432	8.75	497	4.92	929	-65

Struktura trgovine tekstilnim proizvodima prema poglavljima Carinske tarife

Prema strukturi trgovine u 2007. godini Srbija je u Evropsku uniju najviše **izvozila**: odeću i pribor za odeću, pleteni i kukičani (glava 61), odeću i pribor za odeću, osim pletenih i kukičanih proizvoda (glava 62), ostale gotove proizvode od tekstila; setove; iznošenu, dotrajalu odeću i dotrajale tekstilne proizvode; krpe (glava 63), tepihe i ostale tekstilne podne pokrivače (glava 57), tekstilne tkanine, impregnirane, premazane, prevučene, prekrivene ili laminirane, tekstilne proizvode pogodne za tehničke svrhe (glava 59), vunu, finu ili grubu, životinjsku dlaku, predivo i tkanine od konjske dlake (glava 51).

Prema strukturi trgovine u 2007. godini Srbija je iz Evropske unije najviše **uvozila**: odeću i pribor za odeću, pleteni i kukičani (glava 61), veštačke ili sintetičke filamente (glava 54), odeću i pribor za odeću, osim pletenih i kukičanih proizvoda (glava 62), pamuk (glava 52), specijalne tkanine; taftovane tekstilne proizvode; čipke; tapiserije; pozamanteriju; vez (glava 58), pletene ili kukičane materijale (glava 60).

Pravila o poreklu robe

Posebnost svih sporazuma o slobodnoj trgovini čine pravila o poreklu robe na osnovu kojih se ostvaruje preferencijalni tretman pri uvozu.

U bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini strane ugovornice ugovaraju tzv. „bilateralnu kumulaciju“ porekla robe koja omogućava zemljama koje su je ugovorile da u proizvodnji roba koriste inpute poreklom iz druge strane ugovornice i na taj način steknu domaće poreklo, pod uslovom da na njima nije izvršena obrada ili prerada koja se smatra nedovoljnom. Ta vrsta kumulacije je bila sadržana u bilateralnim sporazumima koje je Srbija imala sa zemljama u regionu.

U okviru CEFTA sporazuma, koji je multilateralni sporazum, dogovorena je tzv. „dijagonalna kumulacija“ koja podrazumeva da proizvod stiče poreklo one strane ugovornice CEFTA gde je obavljena poslednja, više nego minimalna obrada ili je ostvarena najviša dodata vrednost. To znači da se u proizvodnji proizvoda mogu koristiti inputi i proizvodi proizvedeni u bilo kojoj zemlji CEFTA, čime bi taj proizvod stekao poreklo CEFTA i imao preferencijalni tretman u bilo kojoj članici CEFTA.

Posebno je značajna veza ovih pravila sa procesom stabilizacije i pridruživanja EU pošto se predviđa i „dijagonalna kumulacija“ proizvoda poreklom iz CEFTA sa proizvodima poreklom iz EU zemalja. To praktično znači da se u proizvodnji proizvoda mogu koristiti i inputi i proizvodi proizvedeni u bilo kojoj zemlji EU, čime bi taj proizvod stekao poreklo CEFTA i imao preferencijalni tretman u bilo kojoj članici CEFTA i EU. Uslov za korišćenje ove mogućnosti je da zemlja koja koristi prednosti kumuliranja ima na snazi Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, kao i da je Komisija EU u svom Službenom listu to i potvrdila.

Odredbe Sporazuma koje regulišu trgovinu (Poglavlje IV)

Opšte odredbe

Ovim poglavljem obuhvaćena su određena pitanja opšteg karaktera koja se odnose na trgovinu i industrijskim i poljoprivrednim proizvodima. Najveći deo odredbi koje regulišu trgovinu između EZ i Srbije zapravo predstavljaju pravila trgovine koja važe u okviru STO.

• **mirovanje (standstill) – član 36**

Od dana stupanja na snagu Prelaznog sporazuma, u trgovini između Zajednice i Srbije neće se uvoditi nove carine na uvoz ili izvoz ili dažbine koje imaju isto dejstvo, niti se primenjene mogu povećavati. Takođe je dogovoreno da se neće uvoditi nova količinska ograničenja na uvoz i izvoz ili mere koje imaju isto dejstvo, niti postojeća mogu biti restriktivnija. Ovim standardnim odredbama u sporazumima

o slobodnoj trgovini ugovorne strane praktično „zamrzavaju“ postojeći nivo carinskih i necarinskih ograničenja, što privrednim subjektima donosi element predvidljivosti u uslovima za obavljanje trgovine.

• **zabrana fiskalne diskriminacije – član 37**

SSP predviđa da će se obe ugovorne strane uzdržavati od uvođenja svih mera ili praksi unutrašnje fiskalne prirode, kojom se proizvodi jedne strane, neposredno ili posredno, diskriminišu u odnosu na slične proizvode koji potiču sa teritorije druge strane. Istovremeno sve takve postojeće mere ukinuće se stupanjem na snagu Prelaznog sporazuma. U cilju poštovanja ove odredbe Srbija je od 1. januara 2008. godine ukinula razliku - diskriminaciju između visine akciza na domaće i strane cigarete.

• **carinske unije, zone slobodne trgovine i malogranični promet – član 39**

Sporazumom se ne isključuje zadržavanje postojećih i uspostavljanje novih carinskih unija, zona slobodne trgovine ili sporazuma o prekograničnom prometu, u meri u kojoj se ne menjaju trgovinski dogovori predviđeni ovim Sporazumom. To znači da svi sporazumi o slobodnoj trgovini koje Srbija ima ili će sklopiti u budućnosti ostaju na snazi do momenta stupanja Srbije u članstvo Evropske unije, kada će biti raskinuti.

• **damping i subvencije – član 40**

Sporazum omogućava ugovornim stranama da preduzmu odbrambene trgovinske mere u slučaju neloyalne inostrane konkurencije izazvane prodajom proizvoda na inostranom tržištu ispod njene cene na domaćem tržištu ili ukoliko je reč o primeni nedozvoljenih državnih subvencija (prevashodno izvozne pomoći). Ako jedna od strana ustanovi da se u trgovini sa drugom stranom sprovodi damping i/ili subvencije na osnovu kojih je moguće uvesti kompenzatorne mere, ta strana može da preduzme odgovarajuće mere protiv ovakve prakse u skladu sa Sporazumom STO o sprovođenju člana VI GATT 1994.7 godine ili Sporazumom STO o subvencijama i kompenzatornim merama, kao i odgovarajućim domaćim zakonodavstvom. Dozvoljene mere zaštite u ovim slučajevima najčešće mogu biti u formi dodatne carine ili izuzetno i određenog kvantitativnog ograničenja.

• **državni monopoli – član 43**

Srbija će postepeno prilagoditi sve državne monopole komercijalnog karaktera kako bi obezbedila da, do isteka 3 godine od stupanja ovog Sporazuma na snagu, više ne postoji diskriminacija između državljana država članica Evropske unije i Srbije u pogledu uslova pod kojima monopoli nabavljaju i prodaju robu. Ovde je reč o prelaznom periodu do uspostavljanja sistema bez državnih monopola prema sistemu važećem u EU i prema principima STO. Praktično, ova odredba se odnosi na tržišni položaj Naftne industrije Srbije (NIS), koja prema važećim propisima ima monopol u uvozu naftnih derivata. Sporazumom je omogućen prelazni rok od 3 godine za prilagođavanje NIS uslovima potpune tržišne utakmice.

• **dozvoljena ograničenja – član 45**

Sporazum ne sprečava upotrebu mera kao što su zabrane ili ograničenja uvoza, izvoza ili tranzita robe ukoliko su opravdane sa stanovišta javnog morala, javnog interesa ili javne bezbednosti; ili su neophodne u zaštiti zdravlja i života ljudi, životinja ili biljaka; zaštiti nacionalnog blaga umetničke, istorijske i arheološke vrednosti ili zaštiti intelektualne, industrijske i komercijalne svojine ili pravila koja se odnose na zlato i srebro. Kako je reč o izuzetnim merama, ove zabrane ili ograničenja ne mogu se sprovoditi na diskriminatorni način, niti treba da predstavljaju prikriveni vid ograničenja trgovine između strana.

7) Opšti Sporazum o carinama i trgovini – čini deo pravila Svetske trgovinske organizacije

• **zaštitna klauzula – član 41**

Iako je SSP kod instituta zaštitnih mera generalno predvideo pozivanje na Odredbe člana XIX GATT 1994. godine i Sporazuma STO o zaštitnim merama, zbog specifičnosti samog SSP i značaja ovog pravnog sredstva dodatno i detaljno su razrađena dodatna pravila. SSP predviđa mogućnost uvođenja odgovarajućih bilateralnih zaštitnih mera (pored gore navedenih mera multilateralnog karaktera) kada se neki proizvod jedne ugovorne strane uvozi na teritoriju druge strane u toliko povećanim količinama i pod takvim uslovima da prouzrokuje ili pretili da prouzrokuje:

- ozbiljnu štetu domaćoj industriji sličnih ili direktno konkurentnih proizvoda na teritoriji strane uvoznice ili
- ozbiljne poremećaje u bilo kom sektoru privrede ili teškoće koje mogu da dovedu do ozbiljnog pogoršanja ekonomske situacije u nekoj oblasti strane uvoznice.

Pod gore opisanim okolnostima pogođena strana može nakon sprovođenja odgovarajućeg postupka i utvrđivanja postojanja pomenutih štetnih posledica uvesti zaštitne mere u formi obustavljanja povećanja ili smanjenja preferencijalnih margina predviđenih ovim Sporazumom za dati proizvod. Uvedene mere se mogu maksimalno primenjivati dve godine, s tim da se u tom periodu predvili tempo njihovog postepenog ukidanja. U krajnje izuzetnim okolnostima mere mogu biti produžene za još najviše dve godine. Između ponovne primene mere i momenta prestanka primene prethodne mere za isti proizvod mora proteći najmanje dve godine. Zbog delikatnosti uvođenja ovog instituta u sporazum o slobodnoj trgovini, Sporazum predviđa detaljne procedure konsultovanja obe strane pre uvođenja mera, kao i zajednički nadzor nad njihovom primenom, kako duh i sadržina celokupnog SSP (otvorena trgovina) ne bi bili dovedeni u pitanje i kako ne bi bio narušen princip sprovođenja sporazuma u dobroj veri. Samo izuzetno, kada vanredne ili kritične okolnosti koje zahtevaju neposredno delovanje onemogućavaju prethodno obaveštavanje, pogođena strana može odmah da primeni privremene mere potrebne za otklanjanje problema i da o tome odmah obavesti drugu stranu.

• **zaštitne mere za poljoprivredu i ribarstvo – član 32**

Imajući u vidu izraženu osetljivost tržišta poljoprivrednih i ribljih proizvoda na poseban način je regulisano naročito pitanje trgovine proizvodima sa visokim procentom šećera (navedenim u Aneksu V Protokola III). Smatrajući da naglo povećani izvoz ovih proizvoda iz Srbije u Evropsku zajednicu može izazvati poremećaje u sektoru šećera u EZ predviđeno je da u slučaju da se kumulativni izvoz tih proizvoda poveća za 15% u odnosu na prosek računat za prethodne tri kalendarske godine, hitno dođe do bilateralnih konsultacija u cilju analiziranja i ocenjivanja kretanja izvoza ovih proizvoda u Zajednicu, i pronalaženja rešenja kako bi se izbegao poremećaj tržišta u Zajednici. U slučaju da kumulativni izvoz proizvoda poreklom iz Srbije, navedenih u Aneksu V Protokola 3, poraste za preko 30% u obimu u toku kalendarske godine, u poređenju sa prosečnim izvozom merenim za prethodne tri kalendarske godine, Zajednica može da suspenduje preferencijalni tretman za proizvode koji su doveli do porasta izvoza. U slučaju suspenzije preferencijalnog tretmana, hitno će se preduzeti konsultacije u okviru Odbora za stabilizaciju i pridruživanje kako bi se dogovorile mere za izbegavanje poremećaja u trgovini pomenutim proizvodima. Takođe je dogovoreno da će Zajednica ponovo uspostaviti preferencijalni tretman čim se efektivnom primenom dogovorenih mera ili na drugi način otkloni nastali poremećaj u trgovini. Ove posebne zaštitne mere u odnosu na proizvode sa visokim procentom šećera uvedene su na zahtev Evropske zajednice koja je u toku sprovođenja unutrašnje reforme tržišta šećera i nakon zloupotreba preferencijalnih sporazuma od strane nekih država Zapadnog Balkana sa kojima EU ima sporazume o stabilizaciji i pridruživanju. Prikazana nova pravila biće uključena u sve buduće sporazume o trgovini koje će EU sklapati, a i postojeći sporazumi će biti izmenjeni u skladu sa ovim novim rešenjima.

Bitno je napomenuti da se proizvodi sa visokim procentom šećera navedeni u Aneksu V⁸ Protokola 3, isključuju iz dijagonalne kumulacije preferencijalnog porekla roba, a još bitnije da to naš izvoz neće mnogo pogađati, jer se u Srbiji u te proizvode ugrađuje šećer domaćeg porekla.

Stav 3. ovog člana sadrži i odredbu da će strane razmotriti funkcionisanje mehanizma kontrole uvoza ovih proizvoda, najkasnije 3 godine nakon stupanja Sporazuma na snagu. Savet za stabilizaciju i pridruživanje može da odluči o odgovarajućim izmenama tog mehanizma.

Rezime

Iako je Srbija već primenom ATM dobila bescarinski pristup tržištu EU od kraja 2000. godine, zaključenjem SSP Srbija će učiniti bitan formalni korak za institucionalizaciju odnosa sa EU. Slobodan izvoz na tržište EU više neće biti posledica jednostrane izjave volje članica EU, već ugovorna obaveza sa jasnim pravima i obavezama obe strane. Pozitivni efekti ATM (rast trgovine, izvoza, itd) su već uočeni u praksi i prikazani u prethodnom delu teksta. Međutim, potpisivanjem SSP, trgovinski okvir sa EU biće formalizovan pravnim sporazumom, dok se prethodno, unilateralno date mere EU (ATM) mogu u svakom momentu unilateralno i povući. Institucionalizovanje odnosa sa EU kroz SSP u odnosu da kretanje roba nosi sa sobom različite i pozitivne i negativne posledice.

Očekivane negativne posledice sporazuma i stvaranja zone slobodne trgovine sa EU:

- porast uvoza,
- rast trgovinskog deficita,
- fiskalni efekti iskazani kroz smanjenje carinskih prihoda, što se otklanja adekvatnom poreskom politikom i efikasnom naplatom poreza,
- različiti troškovi prilagođavanja srpske privrede povećanoj konkurenciji iz EU (troškovi restrukturiranja i likvidacije preduzeća, troškovi usklađivanja standarda zaštite životne sredine i u drugim oblastima),
- socijalni troškovi, troškovi socijalnih programa, rast nezaposlenosti u početnom periodu otvaranja domaćeg tržišta.

Očekivane pozitivne posledice Sporazuma o stvaranju zone slobodne trgovine sa EU:

- dugoročni, stabilni, ugovorni preferencijalni pristup tržištu EU,
- povećan priliv stranih direktnih investicija, uslovljen obezbeđenim tržištem za plasman robe, stabilnim i prepoznatljivim institucijama i reformskim rešenjima,
- specijalizacija srpske privrede,
- rast ukupne trgovine sa visokom stopom rasta izvoza uz posebno podsticanje konkurentnosti i produktivnosti izvoznog sektora,
- rast zaposlenosti u drugoj fazi procesa liberalizacije usled jačanja privatnog sektora i otvaranja novih radnih mesta uslovljenih rastom izvoza i uslužnog sektora,
- pozitivni efekti na tekući bilans zemlje usled rasta izvoza,
- veća mogućnost izbora roba i usluga za domaće potrošače,
- veća integracija u ekonomiju EU, a potom i u međunarodnu trgovinu.

Mnoge analize domaćih i stranih stručnjaka, kao i međunarodnih institucija koje se bave pitanjima ekonomije, a posebno trgovine i liberalizacije trgovine kroz procese integracije na regionalnom i međunarodnom nivou, pokazuju da se u prvom periodu i na kratak rok pokazuju određeni troškovi trgovin-

⁸⁾ Proizvodi navedeni o ovom aneksu jesu proizvodi sa visokim sadržajem šećera koji se od tih proizvoda može odvojiti i koristiti za dalju preradu i proizvodima čije karakteristike suštinski nisu različite od karakteristika šećera (poput šećerne vode, šećer pomešan sa 1% kakaoa itd). Svrha mera definisanih članom 32 jeste nadzor nad trgovinom takvim proizvodima i prevencija mogućeg narušavanja ustaljenih načina trgovine šećerom.

ske liberalizacije koju plaća država i njeni građani. Te iste studije takođe nedvosmisleno pokazuju da su dugoročno koristi u društvu koje je otvoreno u ekonomiji daleko veće od početnih troškova. Naročito je dokazano u praksi zemalja koje su bile privrede u tranziciji, a potom postale članice EU da su prvobitni sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju predstavljali efikasni instrument strukturne reforme njihovih trgovinskih politika. Praksa je takođe pokazala direktnu vezi između liberalizacije trgovine i rasta bruto nacionalnog dohotka, što je takođe bilo praćeno rastom izvoza i direktnih stranih investicija.

b) Slobodan protok poljoprivredne robe

Poljoprivreda Srbije je već utabala čvrst put prema tržištu Evropske unije. Gotovo polovina ukupnog izvoza usmerava se na tržište Evropske unije - 47%, i ostvaruje prosečni godišnji suficit od preko 200.000.000,00 USD (za period 2005-2007. godina).

Kako će SSP uticati na odnose razmene poljoprivrednih proizvoda Srbije sa poljoprivrednim proizvodima Evropske unije i da li treba strahovati od „slobode razmene“? Pod kojim će se uslovima razmena poljoprivrednih proizvoda Srbije sa poljoprivrednim proizvodima Evropske unije odvijati po stupanju na snagu trgovinskog dela SSP? Koje promene SSP donosi u razmeni u ovom sektoru privređivanja? Da li je poljoprivreda Srbije spremna za Evropu?

U odgovoru na ova pitanja polazimo od postojećih uslova spoljnotrgovinske razmene poljoprivrede Srbije.

Dominantan uticaj na povećanje obima izvoza poljoprivrede imala je spoljnotrgovinska politika Republike Srbije čija je realizacija otpočela nakon promena od 2000. godine i uključivanja privrede Srbije u međunarodnu trgovinu na tržišnim principima. Liberalizovan je spoljnotrgovinski sistem, ukinute su kvantitativne zabrane izvoza i uvoza, izvozne kvote i dozvole i slično. Međutim, i pored reforme carinskog sistema i značajnog snižavanja stopa carine, obezbeđena je solidna uvozna zaštita poljoprivrede – na nivou od oko 22% u proseku, računajući sva tri oblika uvozne zaštite (carine, prelevmani i sezonske carine).

S druge strane, pristup stranim tržištima je značajno olakšan. Tržištu regiona, preko bilateralnih sporazuma o slobodnoj trgovini,⁹ a tržištu Evropske unije putem ATM koje je EU krajem novembra 2000. godine odobrila državama Zapadnog Balkana. Zahvaljujući asimetričnom režimu ATM, kojima je Evropska unija deo svog profita prelila u poljoprivredu Republike Srbije, radi ekonomskog oporavka svog budućeg partnera i člana, poljoprivreda Srbije od 2004. godine beleži pozitivan spoljnotrgovinski saldo u razmeni sa EU. Ove mere su obezbedile našoj poljoprivredi povlašćeni izvoz koji podrazumeva bescarinski uvoz iz Srbije za sve proizvode i u neograničenim količinama, izuzev za: ribu, mladu govedinu, šećer i vina, za koje su utvrđene preferencijalne kvote. Kvote za vino i ribu su bile zajedničke za sve države Zapadnog Balkana. Neophodni uslov za izvoz na tržište Evropske unije je kvalitet i zdravstvena bezbednost proizvoda u skladu sa standardima Evropske unije. Reč je o standardima koji jednako važe za proizvođače u Evropskoj uniji, kao i za proizvode iz uvoza sa bilo kog tržišta, pa i sa tržišta Republike Srbije, potpuno transparentno i nediskriminatorno.

Srbija dakle, ima preferencijalni status pri izvozu, u skladu sa ATM, a punu carinsku zaštitu pri uvozu (22% u proseku), i to:

- carine *ad valorem* - od 1% do 30%,
- specijalne carine u dinarima po jedinici mere (kg, kom. lit) za sve značajnije poljoprivredne i prehrambene proizvode u iznosima koji su, preračunati u relativne iznose, procenite (tarifni ekvivalent) i iznose između 20% i 60 %, i
- sezonske carine u visini od 20% za najvažnije vrste voća i povrća.

⁹ Bilateralni sporazumi su 2006. godine povezani u multilateralni sporazum CEFTA 2006. koji su sve potpisnice primenile zaključno sa oktobrom 2007. godine.

Navedeni status u razmeni sa Evropskom unijom koji je primenjivan, realizovan ili preferenciran punih sedam godina omogućavao je vreme za:

- oporavak poljoprivrede Srbije od godina vanrednih uslova privređivanja u vreme ekonomske blokade devedesetih,
- oporavak devastiranih faktora proizvodnje poljoprivrede,
- za reorganizovanje i prestrukturiranje proizvodnje,
- za sprovođenje procesa privatizacije,
- registrovanje poljoprivrednih gazdinstava, odnosno uspostavljanje direktne komunikacije poljoprivrednih proizvođača sa nadležnim ministarstvom,
- vreme za uspostavljanje tržišnog poslovanja, za povećanje produktivnosti u proizvodnji i podizanje konkurentnosti u izvozu i
- za usvajanje potrebnih standarda u kvalitetu i zdravstvenoj ispravnosti svojih proizvoda, itd.

Zaključenjem i sprovođenjem SSP i uspostavljanjem zone slobodne trgovine sa Evropskom unijom, poljoprivreda Srbije dobija priliku da proveri u kojem je stepenu iskoristila šanse i preferencijale koje je u proteklih sedam godina primala od snažne privredne integracije. Pri tom treba naglasiti da Evropska unija nije uslovljavala svoje preferencijale ukidanjem izvoznih podsticaja koje Srbija godišnjim uredbama obezbeđuje za izvoz određenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ovaj uslov se ne postavlja ni potpisivanjem SSP, izuzev za izvoz vina u okviru bescarinske kvote za taj proizvod.

Uspostavljanje zone slobodne trgovine poljoprivrednim proizvodima

Poljoprivreda u SSP obuhvata primarne poljoprivredne proizvode, ribe i prerađevine od riba i sve prehrambene proizvode, kao i proizvode sadržane u Aneksu I Sporazuma o poljoprivredi STO.¹⁰

Zona slobodne trgovine poljoprivrednim proizvodima se uspostavlja postepeno tokom tranzicionog perioda od šest godina.¹¹ Ovo je dodatni period za prilagođavanje poljoprivrede novim uslovima razmene sa tržištem Evropske unije, period u kojem poljoprivredni proizvođači Srbije treba da postanu znatno produktivniji i kvalitetniji, odnosno konkurentni onima iz EU, pri čemu moraju imati odgovarajuću podršku agrarne politike nacionalne ekonomije. Ekonomski efekti uspostavljanja zone slobodne trgovine sa EZ, koje SSP donosi poljoprivredi Srbije, između ostalog, ispoljiće se kroz:

- pojeftinjenje imputa, odnosno sirovina i repromaterijala koji se za potrebe poljoprivrede uvoze iz Evropske unije, i to: sirovina, mineralnih đubriva, sredstava za zaštitu bilja, poljoprivredne mehanizacije i delova za poljoprivrednu mehanizaciju, semena, sadnog materijala, priplodne stoke i živine, priplodnih jaja u živinarstvu, sirovine za prehrambenu industriju koje se ne proizvode kod nas kao: hidrantne biljne belančevine, arome termičkog tretmana, toping baze, razni aditivi i dr;
- preko sigurnih i dugoročno utvrđenih količina za preferencijalni plasman proizvoda koji su regulisani putem kvota, jer sa SSP kvote postaju dvostrano ugovorno obavezujuće i ne mogu se smanjiti jednostranim postupkom Evropske unije. Do sada korišćene preferencijalne izvozne kvote za vino, šećer i mladu junetinu bile su rezultat jednostranih, godišnjih odluka EU. Takođe, uvođenjem kvota koje su dodeljene isključivo Srbiji, a ne regionu, daje se jasna perspektiva plasmana robe na tržište EU, što omogućuje planiranje dugoročnih tržišnih investicija, koje su do sada zaobilazile određene sektore naše poljoprivrede.

¹⁰ Proizvode sadržane u Aneksu I Sporazuma o poljoprivredi STO, tarifne oznake i nazivi: 2905.43 - manitol, 2905.44 - sorbitol, 33.01 - eterna ulja, 35.01 do 35.05 - albumin, modifikovani skrobovi, lepkovi, 3809.10 - sredstva za doradu na bazi skrob-nih materija, 3824.60 - sorbitol n.e.p, 41.01 do 41.03 - sirove kože, 43.01 - sirova krzna, 50.01 do 50.03 - sirova svila i otpaci od svile, 51.01 do 51.03 - vuna i životinjska dlaka, 52.01 do 52.03 - sirov pamuk, otpaci i pamuk kandirani ili češljani, 53.01 - sirov lan, 53.02 - sirova konoplja.

¹¹ Deo o poljoprivredi u ovom Sporazumu, kao i u svim sporazumima o slobodnoj trgovini, posebno je dugo i teško usaglašan. U slučaju Srbije, kao i u većini prethodnih pregovora, poljoprivreda je bila poslednji deo Sporazuma koji je usaglašen.

Sadržaj SSP – Poglavlje II o poljoprivredi i ribarstvu

Trgovina poljoprivrednim i ribljim proizvodima u SSP obuhvaćena je odredbama članova od 24. do 33. i sadržajem četiri aneksa i dva protokola.

Članovi od 24. do 33. regulišu:

Član 24. **Definicije** - Termin „poljoprivredni i riblji proizvodi“ u SSP obuhvata proizvode navedene u poglavljima 1. do 24. Carinske tarife i proizvode navedene u Aneksu I, član I, (ii) Sporazuma o poljoprivredi STO.

Član 25. pod naslovom: *Prerađeni poljoprivredni proizvodi* stipuliše da Protokol 1 sadrži dogovor o trgovini prerađenim poljoprivrednim proizvodima (*Processed Agricultural Products - PAPs*), koja je detaljno, po tarifnim brojevima, usaglašena i uneta u Protokol 1.

Član 26. pod naslovom: *Koncesije Zajednice na uvoz poljoprivrednih proizvoda poreklom iz Srbije* sadrži koncesije koje EU odobrava Srbiji i obavezuje se na ukidanje carina, kvantitativnih ograničenja i drugih dažbina s jednakim dejstvom od strane EU za sve primarne poljoprivredne proizvode (AGRI), osim izuzetka koje navodi:

- tarifne linije 0102, 0201, 0202, koje se odnose na mladu govedinu za koju se utvrđuje kvota (8,700 tona) i preferencijalna carina od 20% od primenjene u EU,¹²
- tarifne linije 1701, 1702 i 2204 - šećer, za koje se utvrđuje režim bescarinske kvote na nivou od 180.000 tona.

Stav 4. ovog člana sadrži odredbu da EU za voće i povrće za koje carinska tarifa predviđa primenu *ad valorem* stopa carine i specifične carine, a ukidanje primenjuje samo na *ad valorem* deo carine (s tim što na kraju Sporazuma daje deklaraciju kojom se izjašnjava da će se uzdržavati od primene ove odredbe).

Član 27. pod naslovom: *Koncesije Srbije za poljoprivredne proizvode* (AGRI) propisuje da će Srbija:

- ukinuti carinske dažbine koje se primenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda poreklom iz Zajednice, navedenih u Aneksu III(a);
- ukinuti progresivno carinske dažbine koje se primenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda poreklom iz Zajednice, navedenih u Aneksu III(b) u skladu sa dinamikom navedenom za svaki proizvod u Aneksu;
- smanjiti progresivno carinske dažbine koje se primenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda poreklom iz Zajednice, navedenih u Aneksu III(c) i (d) u skladu sa dinamikom navedenom za svaki proizvod u tim aneksima.

Član 28. pod naslovom: *Protokol o vinu i alkoholnim pićima* najavljuje Protokol 2 - koji utvrđuje režim koji će se primenjivati na vina i alkoholna pića i koji utvrđuje međusobne bescarinske kvote, kao i listu vina i alkoholnih pića sa oznakama geografskog porekla ovih proizvoda sa teritorija ugovornih strana.

Član 29. pod naslovom: *Koncesije Zajednice za ribu i riblje proizvode* najavljuje - Aneks IV koji sadrži koncesije koje nam daje EZ za ribu i riblje proizvode.

¹²) EU za goveda za klanje ima propisanu carinu: 10,2% + 93.1 €/100kg, a za goveđe meso 12,8% + 176.81 €/100kg, što znači da nama odobrava preferencijalnu carinu na nivou od 2,04% + 18.62 €/100kg, odnosno za meso 2,56% + 35.362 €/100kg.

Član 30. pod naslovom: *Koncesije Srbije za ribu i riblje proizvode* najavljuje - Aneks V koji sadrži koncesije koje Srbija daje EZ za ribu i riblje proizvode.

Član 31. pod naslovom: **Klauzula o reviziji** sadrži opredeljenje Srbije i Evropske unije da će, najkasnije tri godine nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, vodeći računa o međusobnom obimu trgovine poljoprivrednim proizvodima, njihovoj posebnoj osetljivosti, i pravilima Zajedničke poljoprivredne politike EZ i politika poljoprivrede i ribarstva Srbije, posledicama multilateralnih pregovora o trgovini u okviru STO, kao i eventualnog pristupanja Srbije STO, u Savetu za stabilizaciju i pridruživanje, za svaki pojedinačni proizvod i na uređenoj i odgovarajućoj uzajamnoj osnovi, istražiti mogućnosti za odobravanje daljih uzajamnih koncesija.

Članom 32. pod naslovom: **Zaštitne mere za poljoprivredu i ribarstvo**, SSP je na poseban način regulisano pitanje trgovine proizvodima sa visokim procentom šećera, kojim se omogućuje da strane uvedu ograničenje trgovine ovim proizvodima, koji su navedeni u Aneksu V Protokola 3, u slučaju prekomernog povećanja obima uvoza (detaljnije objašnjenje ovog člana je dato u okviru prikaza opštih uslova trgovine u okviru SSP).

Član 33 - **Zaštita oznaka geografskih porekla proizvoda poljoprivrede i ribarstva i prehrambenih proizvoda**

Prema članu 33. stav 1. SSP Srbija se obavezuje da obezbedi zaštitu oznaka geografskog porekla koje su registrovane u Evropskoj zajednici na osnovu *Uredbe EZ 510/2006 o zaštiti geografskih indikacija i oznaka porekla za poljoprivredne i prehrambene proizvode*¹³ u skladu sa uslovima definisanim pomenutim članom.¹⁴

Srbija se obavezuje da zabrani na svojoj teritoriji neovlašćenu upotrebu imena zaštićenih komunitarnom oznakom geografskog porekla za *uporedive* poljoprivredne proizvode koji nisu u skladu sa specifikacijom geografske oznake. Zahtev uporedivosti je posledica načela specijalnosti oznaka geografskog porekla. Zaštita oznake se mora odnositi na obeležavanje određenih proizvoda i u odnosu na njih važi njeno isključivo dejstvo kao i u odnosu na slične, uporedive proizvode, odnosno proizvode koji mogu biti zamenljivi na tržištu (npr. sirevi i neki drugi mlečni proizvodi). Uredba sadrži jedno odstupanje od ovog načela, jer predviđa da zaštita važi i u odnosu na upotrebu zaštićenog imena s ciljem „eksploatacije“ njegove reputacije (član 13.). Dejstvom odredbi SSP, lica koja nemaju status ovlašćenog korisnika komunitarne oznake geografskog porekla neće moći u Srbiji koristiti zaštićena imena, njihov prevod, transkripciju ili transliteraciju ili im pridodavati izraze „vrsta“, „tip“, „način“, „imitacija“, „po postupku“ ili slične termine radi obeležavanja sličnih proizvoda obuhvaćenih zaštitom.

Takođe, istinito navođenje porekla uporedivog prehrambenog proizvoda, od strane neovlašćenog lica nije dozvoljeno. Ovaj zahtev izražava suštinu oznake geografskog porekla: ukazivanje potrošaču da konkretan prehrambeni proizvod ima ona svojstva koja on poistovećuje sa područjem na koje oznaka ukazuje. Ukoliko bi svaki proizvođač sa pomenutog područja za uporediv proizvod koristio zaštićen naziv, bez prethodne garancije da proizvod istovremeno nosi očekivane kvalitete koje potrošači za to područje vezuju, došlo bi do konfuzije na tržištu u pogledu porekla i očekivanog kvaliteta proizvoda. Oznaka geografskog porekla je upravo garancija tog kvaliteta, a upravni postupak za sticanje prava korišćenja oznake geografskog porekla obezbeđuje da pravo korišćenja oznake mogu steći samo oni proizvođači iz relevantnog područja oznake koji mogu da zadovolje formalne i materijalne uslove iz nje u pogledu veze kvaliteta i lokaliteta.

Svaka upotreba komunitarnih oznaka geografskog porekla kao uobičajenih izraza u opštoj upotrebi (generički nazivi) za takvu robu u Srbiji prestaće najkasnije pet godina nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma. U pitanju je zaštita načela da jednom registrovana oznaka geografskog porekla ne može postati generički naziv, odnosno ne može izgubiti distinktivnost (član 13. Uredbe). U našem pravu

¹³) Council Regulation (EC) No 510/2006 of 20 March 2006 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs

¹⁴) U daljem tekstu ćemo za oznake geografskog porekla registrovane u skladu sa Uredbom koristiti termin „komunitarne oznake geografskog porekla“.

ovo načelo važi u odnosu na oznake geografskog porekla koje su registrovane putem međunarodne prijave u skladu sa Lisabonskim aranžmanom kao i u odnosu na registrovane oznake iz drugih država sve dok traje zaštita u zemlji porekla oznake (član 53. Zakona o oznakama geografskog porekla). Posledica ove odredbe SSP je da će u Srbiji postepeno iz prometa biti uklanjani proizvodi čiji nazivi su „odomaćeni“, odnosno koji se redovno poistovećuju sa komunitarnom oznakom geografskog porekla. Npr. to bi se moglo odnositi na domaće proizvode koji koriste naziv „Feta“ koji treba da ukaže na određenu vrstu sira, a koji je originalno naziv za grčki tradicionalni prehrambeni proizvod. Naravno, dejstvo odredbe SSP bi postojalo samo ukoliko je „Feta“ ustanovljena kao komunitarna oznaka geografskog porekla u skladu sa Uredbom.

Rok od pet godina odnosi se i na obavezu Srbije da obezbedi da prehrambeni proizvodi koji se izvoze iz nje ne povređuju komunitarne oznake (stav 6). Odredba stava 6. govori o izvozu na opšti način. Ovo je svojevrsan vid preventivnog dejstva komunitarnih oznaka putem SSP i za teritorije na kojima te oznake, eventualno ne važe. Npr. kada bi se proizvodi koji nisu u skladu sa članom 33. SSP izvozili iz Srbije u treće države koje nisu članice EU u kojima komunitarne oznake nisu zaštićene, stav 6. bi mogao imati puno dejstvo nakon proteka roka od pet godina od stupanja na snagu Prelaznog sporazuma.

SSP, istovremeno, pridodaje Zakonu o žigovima¹⁵ dodatni uslov za priznavanje žiga jer nalaže zabranu njegove registracije ukoliko bi njegovo korišćenje u prometu odgovaralo protivpravnim radnjama iz stava 2. člana 33 SSP. U suprotnom, postojala bi izvesnost zabune u prometu u pogledu porekla robe između poljoprivrednih proizvoda koji su punopravno obeleženi zaštićenom komunitarnom oznakom geografskog porekla i uporedivih poljoprivrednih proizvoda koji su obeleženi oznakom zaštićenom žigom.¹⁶ S druge strane, žigovi domaćih lica koji su već registrovani u Srbiji ili stečeni korišćenjem u prometu, a čija upotreba odgovara protivpravnim aktima iz stava 2. se neće „više koristiti pet godina nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma“, (stav 4.). Priznati žigovi ili stečeni upotrebom državljana trećih država su izuzeti od ovog pravila, „pod uslovom da nisu takve prirode da mogu na bilo koji način da zavedu potrošače u pogledu kvaliteta, karakteristika i geografskog porekla robe“ (stav 4.).

Nije jasno kakvo će dejstvo odredba iz stava 4. imati u odnosu na žigove registrovane ili stečene ranijom upotrebom u „dobroj veri“ pre prijave komunitarne oznake čija registracija i upotreba se, inače, toleriše članom 14. Uredbe i članom 44. Zakona o oznakama geografskog porekla. Naše je mišljenje da ranije stečeno pravo žiga u dobroj veri isključuje protivpravnost iz stava 2. člana 33. Suprotno tumačenje bi bilo u sukobu sa načelom unutrašnjeg tržišta na kojem je zasnovana Uredba, koja podrazumeva ravnopravnost za sve učesnike jedinstvenog tržišta čiji deo Srbija treba da postane. Ipak, savesnost je u takvim slučajevima teško dokazati i zavisi od okolnosti konkretnog slučaja.

SSP ne predviđa uzajamnost u odnosu na srpske oznake geografskog porekla, već deklaraciju njihove podobnosti za registraciju u Zajednici u skladu sa opštim odredbama Uredbe.¹⁷ Nepostojanje reciprociteta je logično, s obzirom na to da ni oznake iz država članica ne postaju komunitarne oznake silom zakona, već tek nakon sprovedenog postupka i odluke o registraciji Evropske komisije u skladu sa Uredbom.

¹⁵ Čl. 5. Zakona o žigovima („Sl. list SCG“, br. 61/2004 i 7/2005 – ispr.)

¹⁶ Član 33. stav 3. SSP: „Srbija će odbiti registraciju žiga čija upotreba odgovara situaciji navedenoj u stavu 2. ovog člana.“

¹⁷ Preduslov zaštite komunitarnom oznakom je da je prethodno oznaka geografskog porekla zaštićena u Srbiji. Prijava se upućuje direktno Komisiji ili preko nacionalnog organa (član 5. Uredbe). Prijavu oznake može podneti „grupa“ lica. „Grupa“ je svako udruženje proizvođača ili obrađivača koji rade na istom poljoprivrednom ili prehrambenom proizvodu, bez obzira na njegov pravni status ili sastav (član 5. Uredbe). Svako lice koje ispunjava zahteve iz specifikacije proizvoda može steći pravo na korišćenje komunitarne oznake. Ispunjavanje uslova iz specifikacije proizvoda pre stavljanja proizvoda na tržište vrše državni organi koje odredi država porekla oznake i/ili sertifikaciono telo za proizvode. Sertifikaciona tela moraju poštovati opšte zahteve koje važe za tela koja upravljaju sistemom sertifikacije proizvoda, a od 1. maja 2010. moraju biti akreditovana u odnosu na Evropski standard EN 45011 ili ISO/IEC vodič 65 (član 11. Uredbe).

Ukratko, dejstvo pomenutih odredbi je stvarna eliminacija teritorijalnog dejstva domaćeg prava prema komunitarnim oznakama kao barijere slobodnom protoku proizvoda koji nose zaštićeno ime. To znači da ovlašćeni korisnik komunitarne oznake geografskog porekla ne mora da istu registruje putem međunarodne prijave u Srbiji u skladu sa postupkom predviđenim Lisabonskim aranžmanom ili redovnim postupkom regulisanim Zakonom o oznakama geografskog porekla,¹⁸ kako bi uživao zaštitu prava iz oznake u našoj zemlji. Stupanjem na snagu Prelaznog sporazuma on pravo na zaštitu u Srbiji stiče činom registracije komunitarne oznake geografskog porekla u skladu sa Uredbom.

U suprotnom, poljoprivredni proizvodi obeleženi komunitarnom oznakom ne bi uživali posebnu zaštitu domaćih propisa koji štite ovo pravo industrijske svojine od krivotvorenih proizvoda konkurencije, već samo opštu zaštitu od neloyalne konkurencije koja je manje efikasna jer se akti neloyalne konkurencije teže dokazuju.

Sadržaj aneksa i protokola

Kao što je već rečeno, trgovina poljoprivrednim i ribljim proizvodima u SSP obuhvaćena je tekstem 10 članova ovog Sporazuma i sadržajem četiri aneksa i dva protokola. Aneksi obuhvataju:

1. Aneks II – Definicija proizvoda mlade govedine – „baby beef“;
2. Aneks III – Carinske koncesije za poljoprivredne proizvode (AGRI), koje Srbija daje za uvoz iz Evropske zajednice;
3. Aneks IV i V – sadrže međusobne koncesije za ribe i prerađevine od riba

Aneks II – Definicija proizvoda mlade govedine – „baby beef“

Za izvoz junetine (mlade govedine) na tržište Evropske unije, u okviru dogovorene kvote - 8.700 tona, po preferencijalnim uslovima - carine za 80% niže od MFN carine koje se primenjuju u EU, precizno je utvrđena definicija. Data je definicija mlade govedine, preciznija nego što je to definisano pravilima tumačenja Carinske tarife, te se preferencijalni tretman obezbeđuje prema opisu iz Aneksa ili primenom tarifne oznake iz Carinske tarife i opisa iz Aneksa zajedno. Precizirano je da preferencijalni status izvoza u EU važi samo za:

- živa goveda, težine preko 300 kg, junice, neteljene, za klanje, koja nemaju stalne zube, težine 320 kg do 470 kg,
- živa goveda, težine preko 300 kg, ostala, koja nemaju stalne zube, težine 320 kg do 470 kg,
- živa goveda za klanje: bikovi i volovi koji nemaju stalne zube, težine 350 kg do 500 kg,
- živa goveda za klanje bikovi i volovi koji nemaju stalne zube, težine 350 kg do 500 kg,
- meso govede, sveže ili rashlađeno: trupovi i polutke, trupovi težine od 180 kg ili više, ali da ne prelaze 300 kg i polutke težine od 90 kg ili više, ali da ne prelaze 150 kg, niskog stepena okoštavanja hrskavice,
- trupovi težine od 180 kg ili više, ali da ne prelaze 300 kg i polutke težine od 90 kg ili više, ali da ne prelaze 150 kg, niskog stepena okoštavanja hrskavice (posebno hrskavice *symphysis pubis* i vertebralne apofize), meso svetloružičaste boje i mast izuzetno fine teksture, bele do svetložute boje,
- „kompenzovane“ četvrti težine od 90 kg ili više, ali da ne prelaze 150 kg, niskog stepena okoštavanja hrskavice (posebno hrskavice *symphysis pubis* i vertebralne apofize), meso svetloružičaste boje i mast izuzetno fine teksture, bele do svetložute boje,
- prednje četvrti odvojene ili neodvojene, težine od 45 kg ili više, ali da ne prelaze 75 kg, niskog stepena okoštavanja hrskavice (posebno hrskavice vertebralne apofize), meso svetloružičaste boje i mast izuzetno fine teksture, bele do svetložute boje,
- zadnje četvrti odvojene ili neodvojene odvojene zadnje četvrti težine od 45 kg ili više, ali da ne prelaze 75 kg (ali težine tzv. pistola reza od 38 kg - 68 kg), niskog stepena okoštavanja hrskavice (posebno hrskavice vertebralne apofize), meso svetloružičaste boje i mast izuzetno fine teksture, bele do svetložute boje.

¹⁸ Član 16. Zakona o oznakama geografskog porekla („Sl. list SCG“, br. 20/2006).

Aneks III

Sadržaj Aneks III su carinske koncesije za poljoprivredne proizvode (AGRI) koje Srbija daje za uvoz iz Evropske zajednice odnosno dinamika snižavanje MFN carina Srbije na uvoz iz Evropske unije.

Ove carinske koncesije ili olakšice za uvoz iz Evropske unije, ispregovarane su preko pet modela liberalizacije, i to:

- 1) Potpuna liberalizacija danom stupanja na snagu trgovinskog dela SSP - (Model 1)
- 2) Postepena liberalizacija u toku pet godina prelaznog perioda do nultog nivoa ovih carina u šestoj godini primene - (Model 2)
- 3) Postepena liberalizacija u toku pet godina uz zadržavanje sezonske carine - (Model 3)
- 4) Bez liberalizacije i nakon isteka tranzicionog perioda - carine i prelevmani se ne smanjuju niti ukidaju ni u toku ni nakon tranzicionog perioda - (Model 4)
- 5) Postepena liberalizacija u toku pet godina prelaznog perioda do određenog nivoa carina na kojem se zadržavaju i po isteku tog prelaznog perioda - u šestoj godini primene sporazuma - (Model 5)

U odnosu na strukturu ostvarenog uvoza iz Evropske unije u 2006. godini, struktura liberalizacije je urađena prema sledećoj tabeli:

Struktura liberalizacije uvoza iz EU, prema vrednosti uvoza ostvarenom u 2006. godini		
Model liberalizacije	u USD	Učešće %
Model 0 proizvodi po važećoj CT stopa carine 0	63,997	0,03
Model 1 nulta carina u prvoj godini liberalizacije	77,453,563	41,98
Model 2 nulta carina u šestoj godini	71,702,997	38,86
Model 3 uz zadržavanje sezonskih carina	2,640,971	1,43
Model 4 zadržavanje carina bez liberalizacije	19,105,633	10,35
Model 5 zadržavanje carina na dogovorenom nivou	13,546,838	7,34
Ukupno	184,513,999	100,00

Ova liberalizacija je u Sporazumu sadržana u tri liste, i to:

Aneks III(a), Aneks III(b), Aneks III(c) i Aneks III(d). Aneks III ne sadrži listu proizvoda za koje se carine ne snižavaju ni u toku ni nakon tranzicionog perioda, jer Srbija za te proizvode nije dala EU koncesije. To su: ulje od suncokreta, jestivo; šećer i glikozni sirup, ostala fruktoza i fruktozni sirup, ostali šećer, uključujući invertni šećer i duvan. U ovu grupu proizvoda spadaju i proizvodi iz Protokola 1 - cigarete i duvan za pušenje i ostali prerađeni duvani.

Aneks III(a)

Potpuna liberalizacija danom stupanja na snagu trgovinskog dela SSP – Bez carine za neograničene količine od dana stupanja na snagu Sporazuma za uvoz iz Evropske unije (Model 1)

Sadrži: sve žive životinje i živinu čiste rase za priplod; meso divljih svinja; meso konjsko, magareće, sveže, rashlađeno ili smrznuto; drugi klanični za proizvodnju farmaceutskih proizvoda i klanične proizvode od primata i sl.; sir prošaran plavim plesnima i sirevi: *Kefalo-Tyri* i *Kefalograviera*, *Kasseri*; jaja za priplod; žumanca sušena i nepodobna za ljudsku ishranu; creva, bešike i želudci od životinja i mrtve životinje iz glava 1 ili 3, neupotrebljive za ljudsku ishranu; sperma bikova, žile i tetive i odsečki i ostali otpaci od sirove kože; lukovice, gomolje, gomoljasto korenje; biljke i koren cikorije; micelijum za pečurke; povrće i jagode, za sadnju; biljke; biljke otvorenog prostora; lišće, grane i ostali delovi bilja,

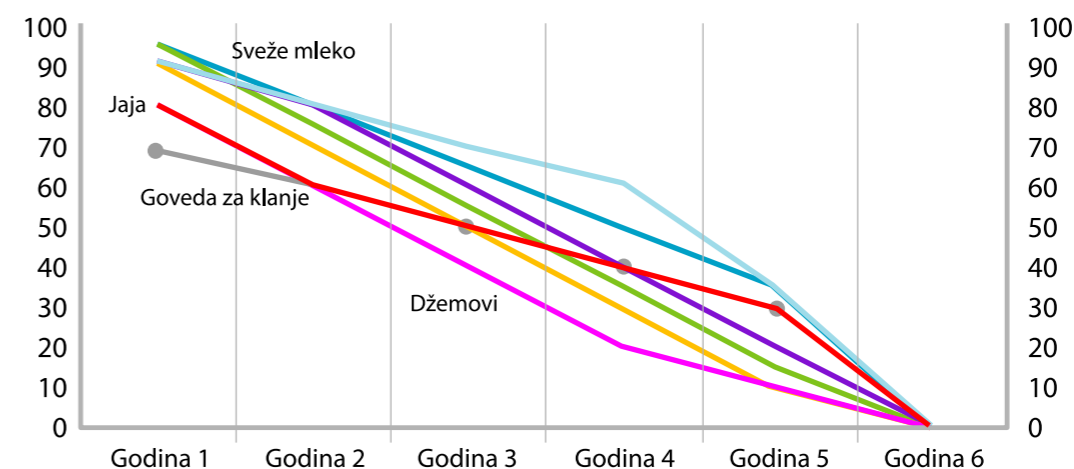
zatim: semenski krompir: cikorija: špargle; masline; semenski grašak i pasulj; manioka, arorut, salep; kokosov orah, brazilski orah, bademi kestenje - pistači, banane, urme, smokve, ananas, avokado, guava, mango i mangusta, suvo grožđe papaje, dunje; divlje šljive, kivi, crne ribizle, kupine i dudnje; tropsko voće sa dodatkom šećera, kafa čaj, vanila kafa čaj, cimet, đumbir; pšenica semenska; ječam semenski i ovas, pirinač; brašno ražano; prekrupa i griz od ostalih žitarica; klice od žitarica; brašno od krompira; slad od pšenice; skrob; inulin; seme uljane repice, soja u zrnu; seme krmnog bilja; šećerna repa; slama i pleva od žitarica; živinska masnoća; svinjska masnoća za industrijsku upotrebu; sojino ulje za tehničku ili industrijsku upotrebu; maslinovo ulje; laneno ulje, ulje od kikirikija, palme i sl; ostali pripremljeni ili konzervisani proizvodi od džigerice bilo koje životinje, od ćurki; laktoza i laktozni sirup: glikoza i glikozni sirup; inulin sirup, veštački med; kakao u zrnu; džemovi, od tropskog voća, voćni sokovi od tropskog voća; čvarci; mekinje od kukuruza; talog od vina; hrana za pse i mačke, pripremljena za prodaju na malo; eterična ulja od citrus voća; albumini; mešavine mirisnih materija; želatin peptoni i sl.

Aneks III(b)

Za proizvode navedene u ovom Aneksu carine će biti smanjene i ukinute u toku tranzicionog perioda po dogovorenoj dinamici (Model 2)

Sadrži: životinje za klanje, živina za klanje, klanični proizvodi, ćureće meso, kozje meso, svinjska masnoća, sveže mleko i mleko u prahu, jogurti, surutka, jaja, nežiļljene reznice i kalemgrančice, kalem; sečeno cveće; crni luk, šargarepa; mahunasto povrće, ostalo povrće; povrće smrznuto; povrće, privremeno konzervisano; dinje i lubenice; kruške, kajsije, trešnje i višnje, breskve, nektarine, šljive, maline; voće suvo; mlevena paprika, kafa, pržena; ječam, seme kukuruza; brašno od tvrde pšenice; prekrupa i griz: od pšenice, od kukuruza; neprženi slad od pšenice; skrob od kukuruza; suncokret za setvu i ostali; seme šećerne repe, hmelj, jestiva mast; sojino ulje i ulje od suncokreta, osim jestivog; ulje od uljane repice; margarin, kobasice izoglikoza, melasa; povrće, voće, konzervisano; voćni sokovi; jabukovača, kruškovača, slabo vino „Piquette“; sirće; mekinje od pšenice; rezanci od šećerne repe, uljane pogače od soje, i od suncokreta; hrana za životinje.

Dinamika liberalizacija u toku pet godina prelaznog perioda do određenog nivoa carina na kojem se zadržavaju - u zavisnosti od proizvoda

Aneks III(c)

Carine (*ad valorem* i/ili specifične carine) za proizvode navedene u ovom Aneksu biće smanjene u skladu sa dogovorenom dinamikom uz zadržavanje sezonskih carina (20%), koje će se primenjivati u toku i nakon tranzicionog perioda. Sadrži sledeće proizvode:

Naimenovanje	Dinamika smanjivanja carina tokom pet godina tranzicionog perioda, uz zadržavanje sezonske carine u svim godinama i nakon ovog perioda					
	95%	80%	65%	40%	30%	20%
Paradajz	95%	80%	65%	40%	30%	20%
Slatka paprika	80%	70%	60%	50%	40%	30%
Grožđe sveže	80%	70%	50%	30%	15%	0%
Jabuke	90%	80%	60%	40%	20%	0%
Višnje	80%	60%	45%	30%	15%	0%
Šljive	90%	75%	60%	40%	20%	0%
Jagode	90%	80%	60%	40%	20%	0%

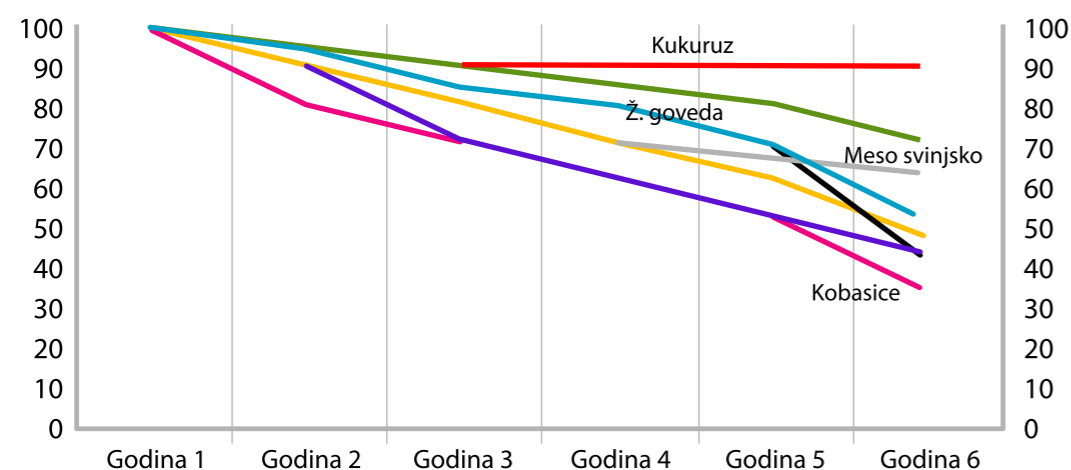
Zadržavanje sezonskih carina za određeni broj proizvoda nije sadržao ni jedan do sada potpisani SSP koji je EU potpisala sa drugim državama Zapadnog Balkana.

Aneks III(d)

Snižavanje carina po dogovorenoj dinamici do određenog nivoa na kojem se zadržavaju i po isteku tranzicionog perioda - Model 5

Sadrži: živu stoku za klanje, sve vrste mesa; klanični proizvodi od goveđeg, svinjskog, ovčijeg, kozjeg, konjskog mesa; mleko u prahu; jogurt; maslac, sirevi; prirodni med; krompir, salata, krastavci; kukuruz šećerac povrće i smrznuto; povrće konzervisano; suve šljive, pšenica, kukuruz, brašno, prekrupa od kukuruza; ulje od soje; kobasice i ostali pripremljeni proizvodi ili konzervisano meso; testenine; povrće pripremljeno ili konzervisano; džemovi, voćni želei, marmelade, voće, konzervisano; voćni sokovi; aromatizovani ili bojani šećerni sirupi; ostala fermentisana pića (npr.: jabukovača, kruškovača i medovina); vinski sirće.

Dinamika liberalizacija u toku pet godina prelaznog perioda do određenog nivoa carina na kojem se zadržavaju - u zavisnosti od proizvoda

Aneks IV

Sadrži koncesije koje Evropska unija daje Srbiji za uvoz riba poreklom iz Srbije – pastrmke i šarana, i to nulti nivo carine za količine unutar kvote, a za količine iznad kvote (za izvoz iz Srbije veći od dogovorene kvote) preferencijalna carina za 10% niža od važeće MFN carine u EU, u prvoj godini primene SSP, za 20% nižoj u drugoj godini, i za 30% nižoj u trećoj i svim narednim godinama primene SSP.

Tarifna oznaka	Naimenovanje	Prva godina primene SSP	Druga godina primene SSP	Treća godina primene SSP i dalje
0301 91 10 0301 91 90 0302 11 10 0302 11 20 0302 11 80 0303 21 10 0303 21 20 0303 21 80 0304 10 15 0304 10 17	Pastrmka živa; sveža ili rashlađena; smrznuta; sušena, usoljena ili u slanoj vodi, dimljena; fileti i ostalo riblje meso; brašna, pelete, podesno za ljudsku ishranu	Kvota: 15 tona po stopi 0% Preko kvote: 90% MFN stope	Kvota: 15 tona po stopi 0% Preko kvote: 80% MFN stope	Kvota: 15 tona po stopi 0% Preko kvote: 70% MFN stope
0301 93 00 0302 69 11 0303 79 11 ex 0304 10 19 ex 0304 10 91 ex 0304 20 19 ex 0304 90 10 ex 0305 10 00 ex 0305 30 90 ex 0305 49 80 ex 0305 59 80 ex 0305 69 80	Šaran živ; svež ili rashlađen; smrznut; sušen, usoljen ili u slanoj vodi, dimljen; fileti i ostalo riblje meso; riblja brašna, krupno mlevena brašna i pelete, podesno za ljudsku ishranu	Kvota: 60 tona po stopi 0% Preko kvote: 90% MFN stope	Kvota: 60 tona po stopi 0% Preko kvote: 80% MFN stope	Kvota: 60 tona po stopi 0% Preko kvote: 70% MFN stope

Za prerađevine od riba, preferencijalna stopa carine obezbeđuje snižene carine prema dogovorenoj dinamici, primenjuje na sve proizvode iz Carinske tarife, tarifne oznake 1604.

Aneks V

Sadržaj Aneksa V – koncesije koje Srbija daje Evropskoj uniji za ribe i riblje proizvode (navedene u članu 30, stav 2 SSP).

Godina	1 godina primene SSP	3 godina primene SSP	5 godina i naredne godine
Stopa	90% od MFN stope	80% od MFN stope	70% od MFN stope

Aneks V sadrži 377 tarifnih oznaka. Dogovorena je dinamika snižavanja carina tako da se :

- u prvoj godini carina se ukida za 130 tarifna oznaka,
- u poslednjoj godini carina se ukida za 244 tarifne oznake,
- u poslednjoj godini carina se zadržava na 15% od primenjene carine za jednu tarifnu oznaku – testenine punjene sadržajem riba, ljuskara, mekušaca,
- u poslednjoj godini carina se zadržava na 60% od nivoa primenjene carine i prelevman na nivou od 18,00 din/kg - jedan tarifni broj – šaran.

PROTOKOL 1 - trgovina prerađenim poljoprivrednim proizvodima između Zajednice i Srbije (*Processed agricultural products - PAPs*).

Ovaj Protokol sadrži dva aneksa:

Aneks I - Carinske dažbine koje se primenjuju na uvoz robe u Zajednicu poreklom iz Srbije kojim se EU obavezala da na uvoz proizvoda, navedenih u ovom aneksu, iz Srbije ne naplaćuje carine. Za razliku od primarnih poljoprivrednih proizvoda, čije su carinske olakšice koje EU odobrava Srbiji, bez nabiranja tih proizvoda u posebnom aneksu ili protokolu, opisno saopštene u tekstu člana 26. SSP, prerađeni poljoprivredni proizvodi navedeni su, po tarifnim oznakama, u ovom aneksu. To su svi prerađeni poljoprivredni proizvodi, izuzev prerađevina od ribe i vina i svi prehrambeni proizvodi, pića i duvan.

Aneks II - Dinamika snižavanja carina na uvoz prerađenih poljoprivrednih proizvoda iz Evropske unije u Srbiju.

Carinske koncesije i za prerađene poljoprivredne proizvode koje Srbija daje za uvoz iz EU, ispregovarane su, slično kao i za primarne poljoprivredne proizvode, preko pet modela liberalizacije. Stepem liberalizacije ovih proizvoda je sasvim približan nivou liberalizacije za industrijske proizvode, jer su to zapravo proizvodi prehrambene industrije. Svi proizvodi su navedeni u ovom aneksu po tarifnim oznakama, u prvoj koloni, a sledeće kolone, naspram svake pojedinačne tarifne oznake, sadrže procenete koji pokazuju za koliko se u pojedinoj godini smanjuju oba oblika uvozne zaštite, koji taj proizvod ima po carinskim propisima Republike Srbije – *ad valorem* carine i specijalne carine (prelevmani).

Struktura liberalizacije uvoza iz EU, prema vrednosti uvoza ostvarenog u 2006. godini		
Modeli liberalizacije	Vrednost u USD	Učešće u %
Model 1 - nulta carina u prvoj godini	25,450,081	14,61
Model 2 - nulta carina u šestoj godini	106,522,462	61,15
Model 3 - ubrzana liberalizacija	8,151,258	4,68
Model 4 - zadržavanje carina na primenjenom nivou u toku i posle tranzicionog perioda	30,462,548	17,49
Model 5 – zadržavanje carina na dogovorenom nivou	3,622,562	2,08
Ukupno	174,208,911	100,00

Model 1 sadrži sledeće proizvode: ljudska kosa, perje, koštana tkiva, konjske dlake, sunđere, čaj, alge, biljni sokovi i ekstrakti od slatkog korena i od hmelja, pektinske materije, degra, kakao u prahu, tapioka, krompir u obliku brašna, maslac od kikirikija, cikorija, sos od soje, neaktivni kvasac, brašno od slačice, sos od soje, neaktivni kvasac, brašno od slačice, koncentri belančevina i teksturirane belančevinaste materije, rum, džin, arak, likere, kalvados, industrijski masni alkohol i sorbitol, i sl.

Model 2 sadrži: aromatizovani jogurti, Konzervisani kukuruz šećerac, margarin, žvakaće gume, proizvodi prevučeni šećerom, gumi bombone i proizvodi od želea, mlečne bombone („toffees“), kakao u prahu sa dodatkom šećera, ostali čokoladni proizvodi u blokovima, čokoladno-mlečne mrvice, čokoladni preliv, čokolade, proizvodi za proizvodnju pića koji sadrže kakao, testenine, proizvodi tipa „musli“, hrskavi hleb (krisp), medenjaci, slatki biskviti, sendvič biskviti, vafle i oblande, dvopek, kvasac za mešenje, pripremljeni praškovi za pecivo, kečap, supe i čorbe, sladoled, prirodna mineralna voda, mineralna voda i gazirana voda, pivo osim u bocama, rakije i ostala alkoholna pića i cigarete koje sadrže duvan: sa sadržajem karanfilića.

Model 3, ubrzana liberalizacija, u tri godine: sadrži pet tarifnih oznaka: bela čokolada, kvasac za mešenje (pekarski), supe i čorbe i preparati za te proizvode, pivo u bocama, viski, mešani (*blended*), u sudovima do 2 litra.

Model 4 sadrži: cigarete, duvan za pušenje i ostali prerađeni duvan.

Model 5 sadrži: kiselo mleko, mlečne namaze, margarin, vafle i oblande sa sadržajem vode preko 10% po masi, etil alkohol, alkoholna pića dobijena destilacijom vina, kljuka ili komine od grožđa, šljivovica, kruškovača, trešnjevača ili višnjevača i dr.

PROTOKOL 2 - Protokol o vinu i alkoholnim pićima

Ovaj Protokol sadrži dva aneksa kojima se reguliše:

- Aneks I - Sporazum o uzajamnim trgovinskim koncesijama za određena vina i
- Aneks II - Sporazum o uzajamnom priznavanju, zaštiti i kontroli oznaka vina, aromatizovanih vina i alkoholnih pića.

Aneks I – reguliše uzajamne trgovinske koncesije za određena vina i sadrži asimetrične kvote za bescarinsku razmenu vina, u korist Srbije.

Srbiji je omogućen bescarinski izvoz 63.000 hektolitara godišnje na tržište Evropske unije i to 53.000 hektolitara za vina punjena u originalno pakovanje i 10.000 hektolitara za vina u rinfuzi. Osim toga, Srbiji je data mogućnost za prilagođavanja kvote, tj. da može količine određene za vina punjena u originalno pakovanje povećavati uz istovremeno smanjivanje količine vina u rinfuzi, u zavisnosti od trenda izvoza i interesa Republike Srbije.

Izvoz u okviru preferencijalne, bescarinske kvote uslovljen je isključivanjem mogućnosti subvencioniranja izvoza u Evropsku uniju navedenih količina vina.

Podrazumeva se da možemo izvoziti u Evropsku uniju i veće količine, tj. iznad preferencijalne kvote. Za taj uvoz Evropska unija će primeniti svoje MFN carine. Inače, u periodu 2004-2007. godine, Srbija je prosečno godišnje izvozila na tržište Evropske unije po 28.075,64 hektolitara, a uvozila 10.594,51 hektolitara.

Za uvoz vina iz Evropske unije u Srbiju dogovorena je preferencijalna kvota sa nultom carinskom stopom u količini od 25.000 hektolitara vina godišnje, takođe uz uslov da Evropska unija ne isplaćuje nikakve subvencije za izvoz u Srbiju.

Za vino, kao i za sve proizvode iz oblasti poljoprivrede, carinske olakšice, odnosno koncesije o kojima je reč, važe za robu poreklom iz Srbije, odnosno država članica Evropske zajednice. Pravila o poreklu vina (kao i ostale robe) su inače, određena Protokolom 3 uz SSP.

Preferencijalni uvoz vina u skladu sa ovim Protokolom i odredbama SSP zavisice od podnošenja sertifikata i proratne dokumentacije u skladu sa Uredbom EK br. 883/2001 koja propisuje detaljna pravila o primeni Uredbe Saveta EZ 1493/1999 u pogledu trgovine sa trećim zemljama u oblasti proizvodnje vina.

Aneks II – Reguliše uzajamno priznavanje, zaštitu i kontrolu imena vina, alkoholnih pića i aromatizovanih vina koja su proizvedena u stranama ugovornicama. Da bi se smatralo da je vino proizvedeno u strani ugovornici, proizvodni proces u celini mora biti na njenoj teritoriji i grožđe korišćeno u proizvodnom procesu isključivo ubrano na njenoj teritoriji. Za alkoholna pića i aromatizovana vina jedino proizvodni proces mora biti na teritoriji strane ugovornice (čl. 2. stav 1(a) Aneksa II).

Imena koja su obuhvaćena Aneksom II jesu nazivi država, geografske oznake i tradicionalni nazivi.

Strane ugovornice se uzajamno obavezuju da na relevantnim tržištima rezervišu sve „reference“ (upućivanja) na države članica EU i Srbiju, kao i sve nazive koji se koriste u označavanju država članica¹⁹

¹⁹ Pored zvaničnih imena država i drugih načina upućivanja na državu porekla (npr. upotrebom prideva „srpski“ ispred naziva proizvoda), zaštita se proteže i na upotrebu svih varijanti imena koje služe kao indikacija za određenu državu ugovornicu SSP, a koje ukazuje na poreklo pomenutih proizvoda. npr. „Holandija“, „Nizozemska“, „Holland“, „Netherlands“ itd.

i Srbije, isključivo za vina, alkoholnih pića i aromatizovanih vina koja su poreklom iz strana ugovornica pod uslovima koje regulišu relevantni propisi Zajednice, odnosno Srbije (član 5.). Time se štiti lojalna konkurencija u pogledu istinitog navođenja porekla proizvoda bez obzira na njegove karakteristike, odnosno vezu između specifičnih kvaliteta i podneblja sa kojeg proizvod potiče, za razliku od geografskih oznaka gde je ta veza ključni razlog priznavanja zaštite.

Takođe, u Srbiji, odnosno Zajednici biće zaštićene geografske oznake vina, alkoholnih pića i aromatizovanih vina i tradicionalni nazivi za vina, koje se nalaze na listama u Dodatku 1. i Dodatku 2. Aneksa II (članovi 6 i 7.). Svaki od dodataka sastoji se iz tzv. A i B liste, gde A lista sadrži navođenje geografskih oznaka i tradicionalnih naziva država članica EU, a B liste geografske oznake i tradicionalne nazive iz Srbije, koje su strane ugovornice u obavezi da priznaju i štite u skladu sa odredbama Aneksa II na svojim tržištima.

Za razliku od člana 33. koji isključivo reguliše obaveze Srbije prema komunitarnim oznakama geografskog porekla za poljoprivredne, prehrambene i proizvode ribarstva, priznavanje i zaštita geografskih oznaka vina, alkoholnih pića i aromatizovanih vina je zasnovana na načelu reciprociteta.

Stupanjem na snagu Prelaznog sporazuma, Zajednica se obavezuje da efektivno štiti geografske oznake iz Srbije taksativno nabrojane na B listi, Prilog 1. i sprečava njihovo korišćenje za vina, alkoholna pića i aromatizovana vina koja nisu obuhvaćena relevantnom oznakom u skladu sa standardima člana 23. TRIPS (član 6. stav 3.).²⁰ STO sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS) definiše geografske oznake kao nazive koji „obeležavaju robu kao onu koja potiče sa teritorije Članice, ili iz regiona ili područja sa te teritorije, gde se odgovarajući kvalitet, reputacija ili druga karakteristika te robe može suštinski pripisati njenom geografskom poreklu (prev. autora).“

Geografske oznake sa pomenute liste isključivo su rezervisane za proizvode sa teritorije Srbije i mogu se koristiti samo pod uslovima koje postavljaju zakoni i drugi propisi Srbije (član 6. stav 4.).

Lista naziva alkoholnih pića iz Srbije koji će biti priznati u zemljama EU (Prilog 1, Lista B(b)):

(B) – ALKOHOLNA PIĆA KOJA VODE POREKLO IZ SRBIJE

1. Fruit spirit – voćne rakije

Srpska šljivovica (Srpska sljivovica)

2. Wine spirit – alkoholna pića od vina

Lozovača iz Pomoravlja (Lozovaca iz Pomoravlja)

Vršačka lozovača (Vrsacka lozovaca)

Timočka lozovača (Timocka lozovaca)

Smederevska lozovača (Smederevska lozovaca)

Vršačka komovica (Vrsacka komovica)

Župska komovica (Zupska komovica)

Jastrebačka komovica (Jastrebacka komovica)

3. Ostala alkoholna pića

Šumadijski čaj (Sumadijski caj)

Lincura iz Šumadije (Lincura iz Sumadije)

Pirotska lincura (Pirotska lincura)

Travarica sa Homolja (Travarica sa Homolja)

Travarica iz Toplice (Travarica iz Toplice)

Klekovača Bajina Bašta (Klekovaca Bajina Basta)

²⁰ Odredbe iz stava 3. člana 6. Aneksa II po svojoj sadržini odgovaraju odredbama člana 23. TRIPS u pogledu obima zaštite, rešavanja odnosa između homonimnih geografskih oznaka različitih članica i odnosa između žigova i geografskih oznaka.

Aneks II takođe definiše minimalan obim zaštite koji treba da proistekne iz SSP u pogledu imena kojima se obeležavaju vina, alkoholna pića i aromatizovana vina. Zaštita obuhvata, pored zabrane korišćenja oznake za obeležavanje proizvoda koji ne potiču sa područja indikacije i sledeće elemente: istinito navođenje porekla proizvoda; navođenje geografske oznake u prevodu; navođenje zaštićenog naziva uz dodavanje reči „vrsta“, „tip“, „stil“, „imitacija“, „metod“ ili drugih sličnih izraza i zaštićeno ime na bilo koji način upotrebljeno za proizvode koji potpadaju pod tarifnu oznaku 2009 harmonizovanog sistema Međunarodne konvencije o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka roba, sačinjene u Briselu 14. juna 1983. (stav 5.).²¹

Npr. navođenje izraza „šampanjizirano vino“ pored imena nekog domaćeg penušavog vina predstavljalo bi povredu francuske geografske oznake „*Champagne*“ koja se nalazi na listi oznaka iz Zajednice Dodatka 1. koju je Srbija priznala.

Aneks II ustanovljava načelo da geografska oznaka koje strane ugovornice uzajamno priznaju jedna drugoj ovim sporazumom ne može postati generički naziv za vina, alkoholna pića i aromatizovana vina na njihovim teritorijama čime se suspenduje dejstvo člana 24. stava 6. TRIPS (član 6. stav 10).²² To znači da se izraz kao što je „šampanjac“ za domaća ili druga penušava vina koja nisu iz regiona Šampanje, sa stanovišta pravne zaštite ne može smatrati kao pojam u opštoj upotrebi i otuda tolerisati na tržištu, jer je geografska oznaka „*Champagne*“ priznata od strane Srbije putem odredbi ovog aneksa.

Takođe, Aneks II u članu 8. nalaže nadležnim organima strana ugovornica da odbiju registraciju žiga u pogledu relevantnih proizvoda koji je identičan sa, ili sličan ili sadrži upućivanje na geografsku oznaku zaštićenu u skladu sa ovim sporazumom, koji se odnosi na vino, alkoholno piće ili aromatizovano vino koje nema to poreklo i koje ne ispunjava uslove relevantnih pravila koja regulišu njegovu upotrebu.

Mutatis mutandis, predhodno rečeno, u pogledu zaštite, važi i za tradicionalne nazive i oznake kvaliteta,²³ s tim da je njihova primena ograničena na označavanje vina, a obim zaštite obuhvata samo nazive na jeziku ili jezicima i alfabetu kako su navedeni u Prilogu 2. ne njihove prevode (član 7. i član 8. stav 2.).

Liste geografskih oznaka podložne su izmenama. Član 11 stav 4(a) Aneksa II predviđa da će strane „menjati i dopunjavati liste navedene u Članu 4 ovog Sporazuma odlukom Prelaznog odbora vodeći računa o svim izmenama i dopunama zakona i propisa strana“. Ovo ostavlja mogućnost da se oznake koje je Zajednica priznala Srbiji menjaju i dopunjavaju, što može omogućiti da se postignuti rezultati u pregovorima sa EU poboljšaju i unaprede, modifikacijom postojećih oznaka i unošenjem novih, ali je uslov za to značajna regulatorna aktivnost države.

Naime, dejstvo odredbi Aneksa II Protokola 2. za domaće proizvođače možemo sagledati u odnosu na primer priznavanja geografske oznake „Srpska šljivovica“ (Srpska šljivovica). Odavno postoji „urbana legenda“ kako su šljivovicu već zaštili Nemci i da zbog toga naši proizvođači ne mogu da izvoze srpski tradicionalni proizvod pod svojim imenom. Zapravo, radi se o italijanskim oznakama geografskog porekla: *Sliwovitz del Veneto*, *Sliwovitz del Friuli- Venezia Giulia*, *Sliwovitz trentino* / *Sliwovitz del Trentino* i *Sliwovitz del Trentino – Alto Adige*, i češkim oznakama *Bošacka Slivovica* i *Slivovice*. Priznavanjem, od strane Zajednice, geografske oznake „Srpska šljivovica“ (u oba pisma) ovaj naziv će, stupanjem na snagu Prelaznog sporazuma, na tržištu EU, uživati jednaku zaštitu kao i pomenute italijanske i češke oznake. To znači da proizvodi ovlašćenih nosioca srpske oznake neće biti isključivani sa tržišta EU zbog dejstva pomenutih oznaka drugih država koje su već priznate na istom. Takođe, neće biti isključivani

²¹ Tarifna oznaka 20 09 odnosi se na voćne sokove i sokove od povrća koji su nefermentisani bez dodatka alkohola bez obzira na to da li imaju dodatke šećera ili drugih zaslađivača.

²² TRIPS predviđa suprotno, odnosno da ništa iz tog sporazuma ne može da se tumači na način da primorava stranu ugovornicu da prizna oznaku geografskog porekla druge strane ugovornice čiji naziv je identičan izrazu koji je uobičajen na jeziku u opštoj upotrebi te ugovornice kao opšte ime za robu i usluge pokrivena istom (član 23. TRIPS).

²³ „Tradicionalni naziv“ znači tradicionalno korišćeno ime, kao što je određeno u Dodatku 2, koje se naročito odnosi na metod proizvodnje ili kvalitet, boju, vrstu ili mesto, ili određeni događaj povezan sa istorijatom dotičnog vina i priznato je zakonima i propisima Strane u svrhu opisivanja i predstavljanja takvog vina koje vodi poreklo sa teritorije te Strane (član 2. stav 1(c)).

zbog eventualnog dejstva ranije registrovanih žigova sa sličnim nazivima u EZ ili državama članicama. S druge strane, ovlašćeni nosioci prava na geografsku oznaku „Srpska šljivovica“ moći će da isključuju sa EU tržišta konkurenciju koja neovlašćeno koristi našu oznaku, njen prevod ili varijacije za uporedive proizvode u skladu sa obimom zaštite iz SSP i u skladu sa uslovima korišćenja ove oznake koji regulišu srpski propisi (član 6. stav 4 i 5.).

Međutim, sticanje statusa ovlašćenog nosioca prava na geografsku oznaku „Srpska šljivovica“ u skladu sa srpskim propisima, prethodni je uslov za nekog srpskog proizvođača šljivovice da bude titular prava na zaštitu iz SSP. Ovo proizilazi iz sledeće odredbe Aneksa II:

„Ništa u okviru ovog Sporazuma ne obavezuje jednu Stranu da zaštiti geografsku oznaku druge Strane navedenu u Dodatku 1 koja nije, ili je prestala da bude zaštićena u svojoj zemlji porekla ili koja je prestala da se koristi u toj zemlji (član 6. stav 10.)“

Da bi neko imao status ovlašćenog nosioca prava potrebno je da je takva geografska oznaka u Srbiji već ustanovljena putem ili u skladu sa domaćim zakonima. Međutim, ovo nije slučaj, niti na osnovu Zakona o oznakama geografskog porekla, niti na osnovu Zakona o vinu i rakiji.²⁴

Postoje različiti putevi da se izbegne nepovoljno dejstvo citirane norme kojim se poništava dejstvo priznanja srpske geografske oznake na tržištu EU. Za svaki pristup je potrebna saradnja države i privatnog sektora.

Jedna opcija je da se iskoristi postupak regulisan Zakonom o oznakama geografskog porekla i ustanovi geografska oznaka „Šljivovica“. Član 14. stav 2(2) propisuje da prijavu imena porekla ili geografske oznake mogu podneti i udruženja lica, privredna komora i zainteresovani državni organi, što omogućava koordinirano delovanje ovih faktora u zajedničkom interesu.

Druga opcija je da se posebnim zakonom ustanove geografske oznake za sva tradicionalna alkoholna pića Srbije i regulišu načini određivanja specifikacije karakteristika proizvoda, geografsko određenje područja, relevantni društveni i/ili prirodni faktori koji daju specifičan kvalitet proizvodu i njihova veza sa određenim područjem, postupak sticanja prava na geografsku oznaku, kontrolna tela, nadzor nad poštovanjem formalnih i materijalnih uslova iz specifikacije proizvoda koji nosi zaštićeno ime na tržištu, itd. Ovaj način je elastičniji kod pristupanja problemu teritorijalnog određenja područja geografskih oznaka, što je naročito značajno kada treba koordinisati legitimne interese individualnih proizvođača i trgovaca, s jedne strane, i interesa regionalnog razvoja različitih područja. Ovim pristupom se izbegava neizvesan ishod sprovođenja procedure Zakona o oznakama geografskog porekla jer sukob gore pomenutih interesa najviše dolazi do izražaja u postupcima gde ovi činioци mogu predstavljati suprotstavljene stranke. Takođe, on omogućava lakše uspostavljanje infrastrukture kvaliteta u proizvodnji tradicionalnih srpskih proizvoda stvaranjem najoptimalnije veze između finansijskih kapaciteta države, administrativnih kapaciteta državnih ili sertifikovanih kontrolnih tela i tradicionalnih znanja i preduzetništva udruženih individualnih proizvođača.²⁵

²⁴ Znajući ovu činjenicu, pravo je čudo što su srpski pregovarači, uopšte, uspeli da dogovore priznanje ovakve oznake. S druge strane, tu leži i razlog zašto pregovarački tim nije do kraja oborio protekcionistički argument Evropske komisije da je naziv „šljivovica“ generički pojam i da je otuda neophodno dodati atribut „Srpska“ ispred njega.

²⁵ Propis koji bi regulisao geografske oznake tradicionalnih srpskih pića, ne bi trebalo da nosi naslov „Zakon o rakiji“ jer je rakija generički pojam, reč turskog porekla koja je u opštoj upotrebi na svim jezicima u našem regionu za označavanje žestokih alkoholnih pića određenih karakteristika. Zakon bi trebalo da ustanovi geografske generičke oznake kao što su Šljivovica, Dunjevača, Kruškovača itd. Pojednostavljeno rečeno, dejstvo takvog propisa trebalo bi da bude sledeće: „rakiju od šljive neka proizvodi svako, ali Šljivovicu samo onaj koji može da ispuni uslove zakonom ustanovljene geografske oznake.“ Dakle, šljivovicu bi trebalo da počnemo da pišemo „velikim slovom“ kao i imena ostalih tradicionalnih žestokih pića Srbije kako bi ih „izbavili“ od generike i stekli mogućnost da ih štitimo od nelojalne konkurencije iz Hrvatske, BiH i drugih država u regionu.

Treća opcija je kombinovanje ova dva pristupa, odnosno individualni pristup svakoj potencijalnoj geografskoj oznaci.

U svakom slučaju, geografska oznaka kao sredstvo sticanja konkurentne prednosti poljoprivrednih proizvoda koji su njome obeleženi zavisi od reputacije koju ta oznaka na tržištu stekne kod potrošača. Reputacija se opet stiče obezbeđivanjem kontinuiranog kvaliteta koji stoji iza zaštićenog imena. Zbog kolektivnog karaktera prava na geografsku oznaku, vrlo je važno postojanje percepcije srpskih proizvođača da su oni i područje koje svojim proizvodima predstavljaju u konkurenciji sa drugim područjima i regionima Evrope, a ne prevashodno u međusobnoj konkurenciji. To zahteva njihovo usaglašeno delovanje.

Rezime

SSP daje kvantitativno nov nivo preferencijalnim odnosima razmene poljoprivrede Srbije sa poljoprivredom Evropske unije. SSP obezbeđuje asimetričnost u korist Srbije prema kome Evropska zajednica potvrđuje i nastavlja svoj bescarinski uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz Srbije, a Srbija postepeno smanjuje svoje carine i ostale carinske dažbine, tokom tranzicionog perioda od pet godina, za najveći broj ovih proizvoda. Stupanjem na snagu Prelaznog sporazuma, poljoprivredni proizvođači će dobiti snažan podsticaj za povećanje kvaliteta i produktivnosti rada, a Vlada Srbije da svoju agrarnu politiku intenzivnije prilagođava Zajedničkoj poljoprivrednoj politici Evropske unije. Svi raspoloživi podaci o kretanjima u oblasti poljoprivrede u državama koje su pre Srbije potpisale SSP ili slične sporazume sa EU, ukazuju na iskustvo koje govori da su se mnogo bolje, brže i kvalitetnije prilagodile one grane poljoprivrede koje su brže izložene liberalizaciji carinske zaštite, naravno uz adekvatne poteze države.

Odgovor na pitanje kako će se primena SSP odraziti na poljoprivredu Srbije, s obzirom na sve probleme u kojima se u ovom trenutku ta oblast nalazi, pokazaće se u godinama implementacije ovog sporazuma i to već tokom tranzicionog perioda. Sigurno je da će potrošači profitirati. U dobrom delu sveta hrana je jeftinija nego u Srbiji: dok evropske zemlje sa daleko višim životnim standardom uvoze najkvalitetnije prehrambene proizvode (za šta su propisale visoke zahteve) bez carina i drugih dažbina, država Srbija poskupljuje uvoznu hranu visokim carinama, a domaće proizvođače i trgovce štiti od konkurencije i omogućuje im da ostaju neproduktivni i podižu cene prema svojim sposobnostima. Na primer, proizvodnja mleka po kravi u Srbiji je upola manja od proseka u zemljama Evropske unije. Dakle, za potrošače: narednih godina hrana u Srbiji će biti sve jeftinija, a njen izbor sve veći. SSP donosi potrebu da se srpska poljoprivreda ozbiljno pripremi za ulazak u Evropu. Period od šest godina nije uopšte dugačak, a iz izloženih modela liberalizacije uvozne zaštite poljoprivrede Republike Srbije prema EU tržištu, vidi se da će za neke grane proizvodnje biti i znatno kraći. Za to vreme poljoprivrednici Srbije moraću da postanu robni proizvođači. Dosta njih je to već i postalo, ali će i njihov zadatak biti da budu još efikasniji, kvalitetniji i konkurentniji. Ako i ne dostignu produktivnost poljoprivrednog proizvođača iz Nemačke - koji proizvodi hranu za 46 osoba, ili iz Francuske - koji obezbeđuje hranu za 35 stanovnika, morao bi dostići barem proizvođače iz Bugarske (hrana za 16 stanovnika) ili Italije (22). Trenutno srpski seljak proizvodi hrane u proseku za 6 stanovnika. Gotovo je sigurno da će se broj poljoprivrednika u Srbiji smanjiti jer neće biti mesta na tržištu za sve (inače, postotak poljoprivrednog stanovništva u Srbiji je dva do tri puta veći nego prosečno u zemljama EU). Bez imalo sumnje sprovođenje SSP će ubrzati neophodne procese u poljoprivredi, povećati obim profita u poljoprivredi i poboljšati uslove života na selu.

Usklađivanje zakonodavstva

Drugi suštinski element Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, pored stvaranja zone slobodne trgovine, jeste činjenica da Srbija preuzima obavezu da svoje zakonodavstvo uskladi sa pravnim tekovinama Evropske unije (*acquis communautaire*). Ova obaveza je predmet regulisanja Naslova VI SSP, članovi 72-79.

Pravne tekovine Evropske unije čine svi propisi koji važe u datom trenutku u pravnom poretku Evropske unije, dakle ugovori kojima je osnovana EU i svi propisi koje su doneli organi sami Evropske unije, tj. (*acquis communautaire*). Usklađivanje zakonodavstva sa propisima EU je neophodno kako bi se omogućilo ispravno funkcionisanje zone slobodne trgovine između Srbije i EU. Praktično bi bilo nemoguće stvaranje funkcionalne zone slobodne trgovine, ako bi dva pravna sistema, srpski i evropski, funkcionisali na različitim principima. Sa tim ciljem, Sporazumom su jasno definisane obaveze Srbije u pogledu rokova i oblasti pravnih tekovina EU sa kojima će uskladiti svoje zakonodavstvo. Te oblasti su određene imajući u vidu da one predstavljaju srž funkcionisanja jedinstvenog tržišta same Evropske unije, i to su pravila o: zaštiti konkurencije i kontroli državne pomoći, standardizaciji i usklađenosti tehničkih propisa, zaštiti prava intelektualne svojine, dodeli javnih nabavki i zaštiti potrošača.

Svaka od ovih oblasti predstavlja jednu od 35 poglavlja pravnih tekovina Evropske unije. Da bi jedna država postala članica Evropske unije mora uskladiti svoje zakonodavstvo sa svih 35 poglavlja pravnih tekovina. U ostalim poglavljima pravnih tekovina Evropske unije, a koja nisu pomenuta u Naslovu VI, Srbija preuzima obavezu da će raditi na postepenom usklađivanju, ali bez postavljanja rokova u kojima će se usklađivanje obaviti. U tim poglavljima pravnih tekovina Evropske unije, Srbija će sarađivati sa Evropskom unijom na način koji je definisan Naslovom VIII, Politike saradnje, članovi 88-114.

Inače, modalitet usklađivanja, vremenski okvir u kome će se to obaviti i eventualni izuzeci od obaveze usklađivanja u preostalim oblastima pravnih tekovina EU, jeste predmet pregovora o članstvu u Evropskoj uniji, koje će Srbija u poslednjoj fazi pristupanja Evropskoj uniji voditi. Bitno je napomenuti da se usklađivanjem ne smatra samo zakonodavna aktivnost, tj. donošenje zakona i podzakonskih akata, nego i efikasna primena tih akata, koja zahteva prethodnu izgradnju administrativnih i sudskih kapaciteta za njihovu primenu. Da bi se smatralo da je država usklađena sa propisima EU, mora imati i praksu (upravnu i sudsku) koja dokazuje da se usklađeni propisi efektivno i primenjuju.

a) Pravila o zaštiti konkurencije i o kontroli državne pomoći

Zaštita konkurencije

Pravila o zaštiti konkurencije i o kontroli državne pomoći predstavljaju najbitnija pravila za stvaranje jedinstvenog tržišta Evropske unije. Imajući u vidu njihov značaj ta pravila su našla svoje mesto u osnivačkom ugovoru Evropske zajednice iz 1957. godine. Danas je ova oblast regulisana članovima 81. do 93. Ugovora o stvaranju Evropske zajednice, i sekundarnim aktima koje donose organi Evropske unije. O značaju ove oblasti za funkcionisanje Evropske unije govori i činjenica da su ovlašćenja Evropske komisije, kao izvršnog organa EU, u ove dve oblasti najjača, u oblasti kontrole dodele državne pomoći su čak i isključiva.

Članom 73. Sporazuma regulisano je da sporazumi između preduzeća, odluke udruženja preduzeća i usaglašena praksa između preduzeća, čiji je cilj ili posledica sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije, zloupotreba dominantnog položaja od strane jednog ili više preduzeća na teritorijama Zajednice ili Srbije, u celini ili na njihovom značajnom delu, nisu u skladu sa pravilnim funkcionisanjem Sporazuma u meri u kojoj može uticati na trgovinu između Zajednice i Srbije. Ovim članom se u sprovođenje Sporazuma direktno uvodi zabrana sklapanja restriktivnih sporazuma iz člana 81. Ugovora o stvaranju EZ i zabrana zloupotrebe dominantnog položaja iz člana 82 Ugovora o stvaranju EZ.

Lista sporazuma i aktivnosti koje predstavljaju kršenje ovih pravila je vrlo duga, ali među njima se najčešće javljaju sledeće aktivnosti:

1. fiksiranje cena,
2. podela tržišta,
3. ograničavanje proizvodnje i/ili prodaje,
4. razmena informacija o kretanju cena,
5. fiksiranje minimalne prodajne cene,
6. nametanje izvozne zabrane (apsolutna teritorijalna zabrana).

Ova materija je u Srbiji regulisana Zakonom o zaštiti konkurencije („Službeni glasnik RS“ 79/2005) na isti način kao u pravnom sistemu EU. Bitno je napomenuti da je donošenjem Zakona o zaštiti konkurencije ovakva praksa prvi put u Srbiji zabranjena, i da Srbija ima veoma kratku istoriju institucionalizovane borbe protiv monopola, a da su gore navedene aktivnosti bile i dalje jesu česta pojava na srpskom tržištu. Članom 73 se reguliše da će ovakvo ponašanje biti zabranjeno ako utiče na trgovinu između Zajednice i Srbije. Imajući u vidu veličinu srpske ekonomije, može se očekivati da će svi restriktivni sporazumi koji dolaze pod udar domaćeg zakonodavstva i svaki slučaj zloupotrebe dominantnog položaja imati takav prekogranični efekat i samim tim će dolaziti pod udar zabrane iz ovog člana. To praktično znači da borba protiv monopolskog ponašanja u Srbiji više nije samo obaveza države prema građanima nego i njena međunarodna obaveza.

Članom 73. stav 3. Srbija je preuzela obavezu da formira operativno nezavisno telo koje će imati ovlašćenja za efektivnu zaštitu konkurencije na tržištu Srbije. Takvo telo, tj. Komisija za zaštitu konkurencije, je osnovano Zakonom o zaštiti konkurencije, aprila 2006. godine. Komisija za zaštitu konkurencije ima ovlašćenja da pokreće i sprovodi istragu u pitanjima narušavanja konkurencije na tržištu Srbije. Planiranim izmenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije, koje je Vlada usvojila u januaru 2008. godine, predviđeno je da Komisija može i da izriče kazne za kršenje ovog Zakona u visini do 10% godišnjeg prometa preduzeća koje je prekršilo Zakon. Stupanjem na snagu ovog Sporazuma, Komisija za zaštitu konkurencije će imati mogućnost i da u slučajevima koji mogu uticati na slobodnu trgovinu sa EU, što znači u skoro svim slučajevima, direktno primenjuje i sve instrumente tumačenja pravila o zaštiti konkurencije koja postoje u EU, dovodeći do daljeg usklađivanja domaće prakse sa praksom u EU.

Član 74. Sporazuma nalaže da se nakon isteka prelaznog perioda od tri godine od dana stupanja na snagu Prelaznog sporazuma pravila konkurencije primenjuju i na javna preduzeća i preduzeća sa posebnim pravima u skladu sa pravilima Evropske zajednice nadevenim u članu 86. Ugovora o stvaranju EZ. To praktično znači da će se nakon isteka roka, pravila konkurencije primenjivati i na javna preduzeća, ali u meri u kojoj primena ovih pravila ne bi ugrozila misiju koja je tim preduzećima poverena.

Materijalno-pravno govoreći ova dva člana ne donose Srbiji nikakvu novu obavezu u pogledu zaštite konkurencije, budući da su ista rešenja već sadržana u Zakonu o zaštiti konkurencije.²⁶ Ono što donosi ovaj Sporazum, budući da je primena pravila o konkurenciji od stupanja na snagu Sporazuma međunarodna obaveza Srbije, jeste činjenica da će primenu ovih pravila od sada nadzirati i Evropska komisija u sklopu nadzora nad pravilnom primenom celog SSP i da će primena ovih pravila biti predmet razmatranja Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

Kontrola dodele državne pomoći

Za razliku od pravila o zaštiti konkurencije koja je već regulisana Zakonom o zaštiti konkurencije, pravila o kontroli državne pomoći u Srbiji nisu regulisana sistemskim zakonom²⁷ i ta materija predstavlja

²⁶ Članovi 4., 7. i 9. Zakona o zaštiti konkurencije („Službeni glasnik RS“, 79/2005).

²⁷ Predviđeno je da Zakon o kontroli dodele državne pomoći bude usvojen u toku 2008. godine, budući da je ministarstvo finansija završilo radnu verziju tog zakona krajem 2007. godine.

novinu u našem pravom sistemu, kao direktna posledica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i celog procesa evropske integracije Srbije.

Član 73.1.iii. predviđa da svaka državna pomoć koja narušava ili pretili da naruši konkurenciju davanjem prednosti određenim preduzećima ili određenim proizvodima, nije u skladu sa pravilnim funkcionisanjem Sporazuma, u meri u kojoj može uticati na trgovinu između Zajednice i Srbije. Ovim članom se u sprovođenje Sporazuma direktno uvodi član 86. Ugovora o stvaranju EZ kojim se reguliše pitanje kontrole državne pomoći na tržištu EU. Predviđeno je da Srbija, u roku od godinu dana od stupanja na snagu SSP, formira operativno nezavisno telo (Komisiju za kontrolu dodele državne pomoći) koje bi vršilo nadzor nad dodelom državne pomoći i koje bi imalo ovlašćenja da naredi povraćaj protivzakonito dodeljene državne pomoći. Ova Komisija bi dakle vršila prethodnu i naknadnu kontrolu dodele državne pomoći.

b) Standardizacija i usklađenost tehničkih propisa

SSP za srpske industrijske proizvode trajno uklanja carinske barijere i određene forme „tradicionalnih“ vancarinskih barijera za izvoz na unutrašnje tržište EU. Uklanjanjem ovih prepreka, međutim, ne prestaje dejstvo unutrašnjih pravila EU koja regulišu uslove stavljanja u promet na unutrašnjem tržištu određenih proizvoda, prema njihovim tehničkim karakteristikama i osobinama. Ovde govorimo o efektima sekundarnog zakonodavstva EU (uredbe, uputstva, odluke), unutrašnjim jedinstvenim i/ili harmonizovanim pravilima EZ koji regulišu jednake uslove učešća na tržištu za sve „igrače“ i njihovih proizvoda bez diskriminacije po osnovu sedišta i porekla. Pomenute norme sa stanovišta spoljne trgovine mogu imati dejstvo tehničkih necarinskih barijera.²⁸

Cilj SSP je uspostavljanje zone slobodne trgovine (član 18. SSP), a ne zajedničkog tržišta sa EU. Otuda, SSP ne uvodi pretpostavku uzajamnog priznavanja tehničkih propisa strana ugovornica, dakle SSP ne podrazumeva pretpostavku usaglašenosti srpskih proizvoda sa propisima EU i obratno.

Nije dovoljno da domaća roba ispunjava važeće domaće tehničke propise i standarde i da je praćena domaćim sertifikatima koji to potvrđuju da bi joj bio otvoren put na tržište EU.

Pretpostavka usaglašenosti na jedinstvenom tržištu važi za konkretan srpski proizvod tek od trenutka kada je legalno stavljen prvi put u promet u nekoj od država članica EU. Tom činu prethodi provera njegove usaglašenosti sa tehničkim propisima EU, odnosno sa tehničkim propisima konkretne države (u odsustvu harmonizovanih, tehnički propisi EU), pre njegovog stavljanja u promet.²⁹ Tek posle prolaska uspešne provere usaglašenosti, za taj srpski proizvod više ne postoje dodatne tehničke barijere slobodnom kretanju na celokupnom prostoru EU tržišta.

Član 77. SSP, iako ne predviđa pretpostavku usaglašenosti, ostavlja za sobom putokaz kako tu pretpostavku „osvojiti“ za konkretne kategorije proizvoda i pre stupanja u punopravno članstvo EU. Prema stavu 2(d) strane ugovornice se obavezuju da će nastojati da zaključe Sporazum o oceni usaglašenosti i prihvatanju industrijskih proizvoda³⁰ (u daljem tekstu: SOU) „onog trenutka kada su zakonski okvir i postupci u Srbiji dovoljno usklađeni sa propisima Zajednice i tamo gde je na raspolaganju odgovarajuća stručnost za njihovo sprovođenje“.

Za to je potrebno prethodno uskladiti tehničke propise i standarde za industrijske proizvode sa propisima EU u određenom sektoru i uspostaviti kompatibilnu „infrastrukturu“ kvaliteta kroz usklađivanje

²⁸ Vancarinske (necarinske) barijere slobodnoj trgovini možemo definisati kao svaku restrikciju ili poremećaj trgovine putem različitih mera koje nisu carina. Najšire prihvaćena podela je na: tradicionalne necarinske barijere, tehničke barijere trgovini i administrativne (proceduralne) barijere. U tradicionalne necarinske barijere ubrajamo sva kvantitativna ograničenja (kvote, kontingenti), izvozne subvencije, antidamping mere i sl. Tehničke necarinske barijere podrazumevaju primenu standarda i tehničkih zahteva za proizvode, sprovođenje procedura ispitivanja tehničke kompatibilnosti proizvoda sa tehničkim zahtevima kao uslov za stavljanje u promet i sl. Administrativne barijere potiču od načina funkcionisanja državne administracije, a naročito carinskih organa (zahtevi za dokumentacijom, trajanje procedura i sl.).

²⁹ Da li se nadzor nad usaglašenosti vrši pre stavljanja u promet ili nakon stavljanja u promet proizvoda zavisi od propisa EU kojim je proizvod regulisan. U potonjem slučaju proveru usaglašenosti vrši sam proizvođač samostalno ili uz pomoć notifikovanih tela koja sprovode postupak ocene usaglašenosti i koja mogu biti privatna. Tada država vrši nadzor nakon stavljanja proizvoda na tržište. Proizvođač stavljanjem stilizovane oznake „CE“ na proizvod izjavljuje da je izvršio proveru usaglašenosti u skladu sa procedurama koje nalaže konkretan propis.

³⁰ *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products.*

propisa o procedurama ocene usaglašenosti industrijskih proizvoda, što podrazumeva razvijenu mrežu osposobljenih, kompetentnih, nezavisnih i nepristrasnih tela koja će te procedure sprovoditi.

Sporazum o oceni usaglašenosti i prihvatanju industrijskih proizvoda (SOU)

Pretpostavka usaglašenosti je izraz uzajamnog poverenja u minimalan (prihvatljiv) nivo pravno-tehničke zaštite određenih imperativa (zdravlja, potrošača, životne sredine, itd.) i njihovog efikasnog sprovođenja u različitim državama članicama, bez obzira na formalne sadržinske razlike u nacionalnim propisima. To je nivo poverenja koji tek treba da se izgradi između Srbije i EU, za šta je SSP adekvatan instrument.

Kao rezultat usklađivanja sa tehničkim propisima EU, SSP predviđa mogućnost zaključenja posebnog Sporazuma kojim bi se uspostavilo načelo uzajamnog priznavanja procedura ocena usaglašenosti i pretpostavka dozvoljenosti stavljanja u promet industrijskih proizvoda na tržištima Unije i Srbije, poreklom iz država ugovornica.

SOU predstavlja deo šire strategije EU usmerene ka uklanjanju tehničkih i administrativnih vancarinških barijera u trgovini sa odabranim međunarodnim partnerima, s tim da je on instrument prilagođen interesima procesa evropskih integracija.

Uslov za zaključivanje SOU sporazuma sa EU je harmonizacija sa pravnim tekovinama EU. Zajednica će ga zaključiti sa Srbijom kada se izvrši usklađivanje domaćih propisa sa tehničkim propisima i standardima EU u relevantnim sektorima proizvoda; tehničkim procedurama ocene usaglašenosti; kada se uveri da se usaglašeni propisi efektivno sprovode i da postoje kapaciteti i znanje za to. Kod SOU nije reč o uzajamnom priznavanju procedura ravnopravnih ugovornih partnera, već o potvrđivanju usklađenosti srpskih procedura ocene usaglašenosti sa istim takvim u Zajednici prema kriterijumu pravnih tekovina EU iz čega treba da proistekne pretpostavka usaglašenosti industrijskog proizvoda koji su u takvim procedurama ispitani.

Dejstvo SOU ugovora je uzajamno priznavanje postupaka ispitivanja usaglašenosti na bazi *acquis communautaire* i uzajamno prihvatanje industrijskih proizvoda koji su legalno stavljeni u promet na teritoriji ugovornih strana bez nametanja daljih tehničkih i administrativnih barijera. Drugim rečima, govorimo o potpunom integrisanju čitavih sektora industrije u jedinstveno tržište pre članstva u EU u onim sektorima koji su regulisani SOU sporazumom. Konkretno koristi za industriju ovakvog sporazuma, ogledaju se u sledećem:

- ocena usaglašenosti industrijskog proizvoda, ili kvaliteta sistema proizvodnje može se vršiti u državi proizvodnje – uklanjanje umnožavanja istih postupaka ocene usaglašenosti za svaku državu izvoza pojedinačno i pravna sigurnost (smanjeni troškovi isporuke, skladištenja, svođenje rizika odbijanja proizvoda na minimum, itd.);
- brža isporuka;
- otklanja faktor netransparentnosti strane regulative, s obzirom na to da se testiranje i sertifikacioni postupci, odvijaju u skladu sa harmonizovanim domaćim propisima;
- slobodno kretanje industrijskog proizvoda na celokupnom tržištu EU za sektor industrije koji je pokriven SOU sporazumom;
- priznavanje domaćih potvrda kvaliteta pruža mogućnost razvoja posebnog tržišta za usluge sertifikovanja, testiranja putem akreditovanih sertifikacionih tela i laboratorija koje sprovode harmonizovane procedure ispitivanja usaglašenosti.

Međutim, i bez zaključenja SOU sporazuma, prethodni korak harmonizacije domaćih tehničkih propisa i standarda sa odgovarajućim propisima EU, biće od koristi za industriju. To će efektivno izjednačiti uslove stavljanja industrijskih proizvoda u promet na domaćem tržištu sa uslovima koji vladaju na tržištu EU. Stoga je važno da domaća industrija „jednim okom“ prati razvoj propisa na nivou EU, kako ne bi nespasno dočekala ovu promenu.

Tehnička harmonizacija, postupci ocene usaglašenosti i infrastruktura kvaliteta

Sloboda kretanja robe, kao jedan od stubova jedinstvenog tržišta, podrazumeva mehanizam koji se zasniva na prevenciji stvaranja novih barijera u trgovini, pretpostavci usaglašenosti i tehničkoj harmonizaciji.

Način osvajanja ove slobode, sa stanovišta Srbije, može se posmatrati kroz dva međusobno kompatibilna pristupa.

Jedan je harmonizacija domaćih propisa i jačanje administrativnih kapaciteta kao uslova zaključenja SOU sporazuma baziranog na načelu uzajamnog priznavanja i pretpostavci kompatibilnosti proizvoda koji možemo okarakterisati kao makroekonomski pristup.

Drugi pristup se odvija na mikro planu i izbor je svakog individualnog preduzetnika. Ovde mislimo na individualno prilagođavanje tehnologije procesa upravljanja, proizvodnje i industrijskih proizvoda sa tehničkim zahtevima i standardima sadržanim u propisima EU od strane samog proizvođača, kao poslovne odluke koja nije neposredno vezana za očekivanu harmonizaciju, ali može biti stimulirana njome.

Prilagođavanje procesa upravljanja proizvodnjom i industrijskih proizvoda EU zahtevima, nije samo stvar poslovnog poduhvata izvoza, već je i nužnost koja proizlazi iz činjenice da harmonizacijom tehnički propisi i standardi EU postaju obavezujući i na srpskom tržištu.

Prvi pristup je odgovornost države koja proizlazi neposredno iz odredbi SSP, a drugi refleksija sprovođenja tih obaveza koja se odražava na opšte uslove poslovanja na srpskom tržištu što povratno utiče na poslovne odluke i preferencije.

Opšti vremenski okvir ove harmonizacije je definisan u članu 8. i iznosi 6 godina. Unutar tog roka, „u ranoj fazi“ treba očekivati i ubrzano usklađivanje domaćeg zakonodavstva i prakse sa tehničkom regulativom Zajednice i evropskim standardima, metrologijom, akreditacijom i postupcima ocene usaglašenosti industrijskih proizvoda (član 77.). Već sada se postepeno stvara pravni ambijent koji će kroz harmonizaciju omogućiti izgradnju „infrastrukture kvaliteta“ prilagođene zahtevima unutrašnjeg tržišta EU u pomenutim aspektima.³¹

Na pojedinačnom planu, domaće kompanije treba da usaglašavaju upravljanje proizvodnjom i industrijske proizvode sa tehničkim propisima EU. Propisi EU koji neposredno regulišu režim unutrašnjeg tržišta dele se na uputstva „starog“ i uputstva „novog“ pristupa.³²

³¹ Akcioni plan izrade tehničkih propisa sa merama za njihovu primenu Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja definiše aktivnosti na reformi ove oblasti.

³² Pored ove dve osnovne grupe propisa, postoji i jedna posebna, koja ne reguliše na neposredan način režim stavljanja industrijskih proizvoda u promet, ali posredno mogu uticati na tokove kretanja robe. Tu mislimo na propise koji regulišu tehnološko-tehničke aspekte procesa proizvodnje, u odnosu na imperativne zaštite zdravlja i bezbednosti ljudi i zaštite životne sredine, kojima se uvode sistemi dozvola, nadzora i kontrole industrijske proizvodnje, kao prethodnog uslova da određeno industrijsko postrojenje može da radi i proizvodi robu za tržište. U ovoj sferi dominiraju propisi o zaštiti životne sredine od industrijskog zagađenja u pogledu emisija štetnih materija u različite medije (zemljište, vazduh, voda), upravljanje otpadom, hemikalijama i prethodnim merama za prevenciju i kontrolu ekoloških akcidenata.

Podela je ustanovljena prema metodu regulisanja tehničkih propisa i standarda³³ za industrijske proizvode. Prvi pristup je rigidniji i manje transparentan, a drugi elastičniji, jasniji i primenjuje se uvek kada je to tehnički izvodljivo.

Uputstva starog pristupa polaze od usaglašavanja nacionalnih režima kroz detaljne specifikacije tehničkih zahteva u odnosu na individualne zahteve za svaku kategoriju proizvoda. To se dalje odražava na veoma usko polje primene takvih uputstava, dok detaljno određivanje tehničkih zahteva i uvođenje obaveznih „strogih“ standarda prati i potrebu za snažnijom intervencijom javne uprave u postupcima odobravanja tipova industrijskih proizvoda pre stavljanja u promet. Detaljna specifikacija i odsustvo jedinstvene regulatorne tehnike, povratno se odražava i na nejasnost takvih propisa u odnosu na „korisnike“.

Osnovno dejstvo uputstava starog pristupa je da se nadzor nad usaglašenošću proizvoda vrši od strane organa vlasti države pre njihovog stavljanja u promet.³⁴

Uputstva novog pristupa uvode fleksibilnije kriterijume usaglašenosti industrijskih proizvoda, razjašnjavanjem uloge standarda u pomenutom regulatornom procesu i decentralizacijom postupaka ocene usaglašenosti, uz istovremeno postizanje predvidljivosti i jasnosti za „korisnike“.

Regulatorna tehnika „novog“ pristupa nastoji da jednim pravnim instrumentom pokrije čitav sektor proizvoda.³⁵

Pojedinačnim uputstvom EZ za određeni sektor proizvoda (npr. igračke, građevinski proizvodi, medicinske aparate i sl.)³⁶ ustanovljuju se opšti, tzv. suštinski zahtevi (*essential requirements*) zaštite određenih interesa (zdravlja, bezbednosti, životne sredine i potrošača), koji svaki proizvod iz sektora mora ispunjavati. Istovremeno, propis uvodi pravnu pretpostavku ispunjenosti suštinskih zahteva ukoliko je proizvod usaglašen sa harmonizovanim standardima.

Primena harmonizovanih standarda je dobrovoljna. To znači da proizvođač uvek može primeniti drugačija tehnička rešenja, pod uslovom da ona obezbeđuju zadovoljavanje suštinskih zahteva. Međutim, razlika je što se u ovom slučaju on ne može osloniti na pravnu pretpostavku ispunjenosti suštinskih zahteva.

Za razliku od uputstava starog pristupa, uputstva novog pristupa primenom harmonizovanih standarda odvajaju tehničku specifikaciju od pravno obavezujućih suštinskih zahteva. Ispunjenje suštinskih zahteva je obavezujuće, dok je nalaženje tehničkog rešenja da bi se suštinski zahtevi zadovoljili slobodno polje.

Uputstva „novog“ pristupa su zasnovana na sledećim načelima:

33) Tehnički propisi predstavljaju pravno obavezujuće tehničke zahteve za određeni proizvod, proizvodni postupak ili sistem upravljanja, ustanovljene od strane nacionalnog zakonodavca u pogledu zaštite određenog javnog interesa (zdravlja ljudi, životinja, sigurnosti i zaštite životne sredine). Standardi predstavljaju pravno neobavezujuće tehničke zahteve za određeni proizvod, proizvodni postupak ili sistem upravljanja, kodifikovane od strane privatnih ili međunarodnih tela za standardizaciju. Međutim, putem tehnike „pozivanja“ odnosno „referenci“ standardi mogu biti ugrađeni u tehničke propise i time postati pravno obavezujući tehnički zahtev za konkretan proizvod. Na taj način standardi bivaju „odeveni u ruho“ pravne norme i postaju sastavni deo pravno obavezujućeg tehničkog zahteva tehničkog propisa.

34) Uputstvima „starog“ pristupa i dalje su regulisani određeni proizvodi kao što su: motorna vozila i prikolice, motorna vozila na dva i tri točka, prehrambeni proizvodi, hemijski proizvodi, lekovi za ljudsku upotrebu i lekovi za veterinarsku upotrebu, kozmetički proizvodi, deterdženti, staklo, tekstil, veštačka đubriva, itd.

35) Ova regulatorna tehnika ima prednost uvek kada je moguće identifikovati širok spektar proizvoda koji su međusobno dovoljno homogeni, ili tamo gde je moguće utvrditi istovetne rizike u odnosu na različite proizvode, kako bi koncept ispunjenosti suštinskih zahteva bio primenljiv. To podrazumeva da su u pitanju proizvodi ili rizici koji su podobni za standardizaciju.

36) Opširnije o uputstvima novog pristupa i pokrivenim proizvodima u Vodiču Evropske komisije koji je dostupan na sajtu http://ec.europa.eu/enterprise/newapproach/legislation/guide/document/1999_1282_en.pdf.

- harmonizacija je ograničena na suštinske zahteve;
- jedino proizvodi koji ispunjavaju suštinske zahteve mogu biti stavljeni u promet, odnosno pušteni u upotrebu;
- za harmonizovane standarde (čiji su referentni brojevi objavljeni u Službenom glasniku Evropskih zajednica i koji su preneti u nacionalne standarde) važi pravna pretpostavka da ispunjavaju odgovarajuće suštinske zahteve;
- primena harmonizovanih standarda je dobrovoljna, proizvođači su slobodni da odaberu bilo koja tehnička rešenja koja obezbeđuju poštovanje suštinskih zahteva.

Stavljanje u promet, ili puštanje u upotrebu industrijskog proizvoda na tržištu EU dozvoljeno je onda kada konkretan proizvod ispunji suštinske zahteve svih uputstava koji se na njega odnose i kada su sprovedeni svi postupci ispitivanja usaglašenosti u skladu sa uputstvima koji su primenjivi u odnosu na konkretan industrijski proizvod. Otuda je moguće da više uputstava bude uzeto u obzir radi ispitivanja usaglašenosti pojedinačnog proizvoda sa njihovim suštinskim zahtevima. Uslov za legalno stavljanje u promet ili upotrebu je da isti zadovolji sve te zahteve.

Većina uputstava „novog“ pristupa predviđa obavezu proizvođača da svoje proizvode obeleže oznakom „CE“. Oznaka „CE“ je deklaracija proizvođača (ili ovlašćenog zastupnika proizvođača) da je obeležen proizvod u skladu sa suštinskim zahtevima relevantnih uputstava i da je isti bio podvrgnut postupcima ocene usaglašenosti naloženim od strane relevantnih uputstava. Države članice imaju obaveznu da nadziru propisno obeležavanje proizvoda ovom oznakom. One moraju poštovati pretpostavku da su proizvodi koji nose ovu oznaku usaglašeni sa svim relevantnim uputstvima. U tom smislu, države članice ne smeju zabranjivati, ograničiti ili otežavati stavljanje u promet ili upotrebu ovakvih proizvoda na svojoj teritoriji, osim u slučaju nepravilne primene propisa o korišćenju ove oznake.³⁷

Ustanovljavanje jasnih, predvidljivih i uporedivih procedura ocene usaglašenosti, koje sprovode sertifikaciona tela, vrši se prema zajedničkim karakteristikama sektora proizvoda i suštinskim zahtevima (rizicima) u odnosu na koje te proizvode treba ispitati. Odluka Saveta 93/465/EZ, definiše različite „module“ iz kojih se može sastojati procedura ispitivanja usaglašenosti, čime se ograničava broj različitih postupaka koji se primenjuju na najširi krug proizvoda. Time se obezbeđuje da procedura koju mora sprovesti proizvođač bude proporcionalna rizicima i karakteru proizvoda na koje se primenjuje čime se on ne izlaže prekomernim troškovima.

Svako uputstvo „novog“ pristupa definiše vrste i sadržaj mogućih postupaka ocene usaglašenosti, za koje se pretpostavlja da pružaju neophodan nivo zaštite, odnosno pouzdanosti ocene u odnosu na suštinske zahteve koje proizvod prema uputstvu mora ispuniti. U zavisnosti od primenljivog uputstva proizvođač može biti obavezan da sprovede određeni postupak sam, podnese proizvod na postupak ispitivanja i sertifikacije trećem licu (najčešće notifikovano telo) i/ili da obezbedi sertifikaciju njegovog sistema upravljanja kvalitetom (EN ISO 9000 serija standarda) za koji se pretpostavlja da garantuje ispunjavanje zahteva izlaznog proizvoda.

Proizvođač, takođe, u zavisnosti od primenljive procedure, ima odgovornost da izradi i obezbedi tehničku dokumentaciju i da izda EC deklaraciju o usaglašenosti (*EC declaration of conformity*). Tehnička dokumentacija sadrži potrebne informacije koje treba da pokažu usaglašenost proizvoda sa zahtevima relevantnih uputstava. Sadržina je determinisana zahtevima uputstava i obično pokriva pitanja projektovanja, izrade i funkcionisanja proizvoda, kao aspekata koji utiču na ocenu ispunjenosti suštinskih zahteva. Sadržinu EC deklaracije o usaglašenosti determinišu primenljiva uputstva. Ona najčešće podrazumeva identifikaciju uputstava u skladu sa kojima je izdata, podatke o proizvođaču, ovlašćenom zastupniku, proizvodu, notifikacionom telu upućivanje na harmonizovani standard ili na druge dokumente koji ukazuju na ispunjenost suštinskih zahteva. EC deklaracija mora biti na raspolaganju državnim organima koji vrše nadzor odmah po upućenom zahtevu.³⁸

37) Odluka Saveta 93/465/EEZ ustanovljava harmonizovana pravila obeležavanja i upotrebe „CE“ oznake na tržištu EU.

38) Određena uputstva (npr. za mašine, gasne aparate, liftove...) zahtevaju da proizvod bude uvek praćen deklaracijom.

Ukratko možemo identifikovati sledeće obaveze proizvođača³⁹ u skladu sa uputstvima novog pristupa:

- razvoj i izrada proizvoda u skladu sa suštinskim zahtevima sadržanim u uputstvima relevantnim za proizvod;
- sprovođenje ocene usaglašenosti u skladu sa procedurama propisanim uputstvima relevantnim za proizvod;
- da pripremi svu neophodnu tehničku dokumentaciju i da izda EC deklaraciju o usaglašenosti;⁴⁰
- da proizvod obeleži oznakom „CE“ ukoliko se radi o uputstvima koja nalažu takvo obeležavanje.

Države članice garantuju slobodu kretanja svim proizvodima koji su usaglašeni sa suštinskim zahtevanim uputstvima relevantnim za konkretan proizvod. One su obavezne da vrše tržišni nadzor (*market surveillance*) nad sprovođenjem odredbi uputstava. Nadzor nad proizvodima se vrši nakon njihovog stavljanja na tržište, a ne u fazi njihovog projektovanja i izrade. Tehnička dokumentacija i EC deklaracija o usaglašenosti, koju obezbeđuje i izdaje proizvođač omogućava nadzornom organu prvu informaciju neophodnu za proveru usaglašenosti sa tehničkim zahtevima.

Pored harmonizovanih procedura potrebno je da su standardizovani i sami pružaoci usluga sprovođenja postupaka ocene usaglašenosti.

Jedan od ciljeva SSP je uspostavljanje infrastrukture kvaliteta u pogledu standardizacije, metrologije, akreditacije i ocene usaglašenosti. Namera je da se stvori homogeno, jasno i verodostojno tehničko okruženje na srpskom tržištu usklađeno sa evropskim. To će se postići sprovođenjem politike Globalnog pristupa⁴¹ koja treba da obezbedi uzajamno poverenje ugovornih strana kroz razvoj uporedive tehničke kompetentnosti, osposobljenosti i kompatibilnosti srpskih sertifikacionih tela koji sprovode harmonizovane postupke ocene usaglašenosti. Zato je potrebno uspostaviti harmonizovan sistem akreditacije, koji će obezbediti da Srbija primenjuje usklađene kriterijume za notifikaciju tela koja mogu sprovoditi odgovarajuće postupke u odnosu na njihovu tehničku osposobljenost, kompetentnost, garanciju odgovarajućeg nivoa nezavisnosti, nepristrasnosti i integriteta u svom radu. To će se postići kroz opštu primenu evropskih standarda koje moraju ispuniti tela koja sprovode procedure ocene usaglašenosti proizvoda (EN ISO 9000 i EN 45000 serija standarda).

Čitav normativni sistem baziran je na načelu slobode kretanja robe koji putem harmonizacije nastoji da ukloni unutrašnje tehničke barijere toj slobodi i obezbedi decentralizovan pravni mehanizam upravljanja kvalitetom proizvoda. Taj pravni mehanizam je metod kojim se kroz tehničke propise i standarde niveliše donji nivo kvaliteta proizvoda, nametanjem minimalnih zahteva bezbednosti, zaštite zdravlja, potrošača i životne sredine harmonizovan sa pravom EU. Tim zahtevima, pak, se prilagođava i čitav sistem kontrole kvaliteta, koji predstavlja normativno regulisan minimalni nivo kvaliteta vršenja poslova ispitivanja usaglašenosti kvaliteta proizvoda.

Pomenuti proces će kroz novi pravni ambijent „provocirati“ podizanje kvaliteta proizvodnih procesa i samih proizvoda iz Srbije na evropski nivo i istovremeno podići „lestvicu“ za pristup tržištu Srbije konkurenciji sa trećih tržišta, štiteći naše potrošače od proizvoda niskog kvaliteta.

³⁹) U smislu uputstava novog pristupa preduzeće se smatra proizvođačem bilo da neposredno projektuje i izrađuje proizvod, bilo da se proizvod stavlja na tržište pod njegovim imenom.

⁴⁰) Mutatis mutandis pomenute obaveze odnose se i na ovlašćenog zastupnika (koji mora imati sedište u EU) ukoliko je proizvođač na njega preneo odgovarajuća ovlašćenja koja odgovaraju tom statusu. Uvoznik (lice koje stavlja na tržište proizvod poreklom iz treće države), s druge strane, ne mora imati ovlašćenja kakva ima ovlašćeni zastupnik, pa otuda ne preuzima ni sve odgovornosti koje proizilaze iz uputstava. Međutim, on ima određene obaveze u odnosu na organe tržišnog nadzora, pre svega da ih snabde potrebnim informacijama u pogledu proizvoda, kada proizvođač nema sedište u Zajednici i nema ovlašćenog zastupnika. On mora učiniti dostupnom kopiju EC deklaracije o usaglašenosti i tehničku dokumentaciju, kada proizvođač nema sedište u Zajednici i nema ovlašćenog zastupnika. Da li će se određeno lice smatrati proizvođačem, ovlašćenim zastupnikom ili uvoznikom zavisice od okolnosti konkretnog slučaja.

⁴¹) Politika Globalnog pristupa definisana je u Odluci 93/465/EEZ.

SSP se ne zasniva na konceptu uzajamnog poverenja, tj. ne ustanovljava pravo slobode kretanja robe između Srbije i EU. Slobodno stavljanje u promet srpskih proizvoda na tržištu EU zavisi isključivo od poštovanja ovdašnjih pravila i ne može se pretpostavljati na osnovu odredbi SSP. S druge strane, harmonizacija domaćih propisa sa tehničkom regulativom EU dovešće do izjednačavanja uslova stavljanja proizvoda na tržište sa onim na jedinstvenom tržištu EU i stvorice uslove za buduće priznavanje domaćih sertifikata na tržištu EU putem SOU sporazuma i pre članstva Srbije u EU. Otuda je individualno usaglašavanje kvaliteta sistema proizvodnje i proizvoda sa pravilima EU i pre formalne harmonizacije mudra poslovna politika.

c) Zaštita intelektualne svojine

SSP nastoji da ukloni prepreke slobodnom protoku robe i usluga koje mogu proisteći iz međusobnih razlika u sadržini komunitarnih i nacionalnih propisa prava intelektualne svojine, njihovog teritorijalnog dejstva i različitih nivoa sprovođenja delotvorne zaštite između strana ugovornica.⁴²

SSP to čini na dva nivoa. Prvi nivo je sadržinska harmonizacija nacionalnih propisa u oblasti intelektualne svojine sa komunitarnim pravilima. Drugi nivo je obezbeđivanje da se tako harmonizovana prava efikasno štite i sprovode čime treba da se postigne jednak nivo zaštite intelektualne svojine na prostoru strana ugovornica.

Opšta obaveza usklađivanja domaćeg prava sa pravom EU je regulisana odredbama člana 72. SSP. Pravo intelektualne svojine u okviru pravnog poretka EU spada u oblast regulisanja unutrašnjeg tržišta i u aspekte koji su vezani za njenu trgovinsku politiku. U tom smislu, intelektualna svojina predstavlja prioritet u ispunjavanju obaveze usklađivanja srpskog pravnog poretka sa režimom unutrašnjeg tržišta i trgovinske politike EU, već u prvoj fazi ovog procesa.

Prenos pravnih tekovina Zajednice u domaći pravni poredak je pitanje koje čini jedinstvenu celinu procesa usklađivanja tek sa ispunjavanjem specifičnih obaveza iz SSP u pogledu postizanja delotvorne zaštite intelektualne, industrijske i komercijalne svojine (član 75. stav 1.).⁴³ SSP ne daje jasnu definiciju standarda efikasne zaštite, ali u stavu 3. člana 75. nalaže Srbiji da preduzme neophodne mere kako bi postigla **sličan nivo zaštite** prava intelektualne, industrijske i komercijalne svojine **koji postoji u Zajednici**, uključujući tu i obezbeđenje **delotvornih sredstva** njihovog sprovođenja, najkasnije **u roku od 5 godina** od stupanja na snagu Prelaznog sporazuma.

U Zajedničkoj deklaraciji na član 75. SSP, ugovorne strane su se usaglasile da će nivo zaštite na koji upućuje pomenuti član podrazumevati dostupnost mera, postupaka i pravnih lekova koji su definisani Uputstvom 2004/48/EZ o sprovođenju prava intelektualne svojine (u daljem tekstu: Uputstvo).⁴⁴

Uputstvo uređuje sudske i upravne procedure postupanja sa piratizovanom i krivotvorenom robom i uslugama, prava i obaveze ovlašćenih nosilaca prava intelektualne svojine u tim postupcima i pravne lekove. Ovaj instrument je izraz drugog sloja politike EU koji je usmeren ka uspostavljanju visokog, jednakog i homogenog nivoa efektivne zaštite materijalnog prava intelektualne svojine na svim delovima jedinstvenog tržišta, putem efikasnih i usaglašenih proceduralnih pravila. Instrument nastoji da izjednači sudske postupke i administrativnu praksu sudova i organa uprave država članica u vezi sa proizvodima/uslugama putem kojih se nelegalno koriste tuđa intelektualna dobra (neautorizovana aplikacija autorskih dela, žigova, dizajna, oznaka geografskih porekla, patenta, itd. na proizvode i usluge). Istovremeno, putem efikasnih sredstava zaštite, on obezbeđuje integrisanu zaštitu svih vidova prava intelektualne svojine zaštićenih pravom država članica i komunitarnim pravom (član 2. stav. 1. Uputstva).

⁴²) Teritorijalno dejstvo prava intelektualne svojine podrazumeva da se pravo intelektualne svojine stečeno ili priznato u jednoj državi ne prostire i ne priznaje automatski u pravnim porecima drugih država.

⁴³) Zajedničkom deklaracijom na član 75. SSP strane ugovornice su zaključile da će se pod terminom „komercijalna svojina“ podrazumevati zaštita od neloyalne konkurencije u skladu sa članom 10bis Pariske konvencije o zaštiti industrijske svojine i zaštita tajnih poslovnih informacija koje imaju komercijalnu vrednost (undisclosed information) u skladu sa odredbama člana 39. STO sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine.

⁴⁴) Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights.

Ova sredstva su veoma stroga i značajno pogađaju *potencijalnog* prekršioca, naročito ukoliko su njegovi *potencijalno* protivpravni akti preduzeti u komercijalnim razmerama, odnosno radi sticanja posredne ili neposredne ekonomske koristi. Određene procesne mere prethode konačnim odlukama sudova ili upravnih organa⁴⁵ i pogađaju robu, usluge, distributivnu mrežu, poslovne informacije, pokretnu i nepokretnu imovinu, sredstva na bankarskim računima i druga dobra koja su u vlasništvu, ili koje koristi i drži potencijalno odgovorno lice i pre nego što njegova odgovornost bude utvrđena pravosnažnom odlukom. Mere predviđene Uputstvom mogu nametati određene obaveze licima koja su bila savesna u lancu trgovine i koja svojim aktima nisu povredila pravo nosioca intelektualne svojine. Naime, Uputstvo daje mogućnost nosiocu prava da traži da privremene mere i odgovarajuće sudske naredbe kojima se sprečava ili zabranjuje određeno ponašanje budu usmerene ka posrednicima u trgovinskom lancu čije usluge koriste potencijalni prekršioci (članovi 9(1)a i 11 Uputstva). Pravo na pristup osetljivim informacijama o poreklu i distributivnoj mreži robe i usluga kojima se povređuje određeno pravo intelektualne svojine, može se vršiti na bilo kojem licu koje se nađe u posedu krivotvorene robe ili je korisnik krivotvorene usluge na komercijalnom nivou; na posredniku čije usluge koristi potencijalni prekršilac; i na licima koje prethodno navedene kategorije ukažu u postupku, bez obzira na to da li su i sami prekršioci, ili su bili savesni.

Sličan nivo zaštite prava intelektualne, industrijske i trgovačke svojine koji postoji u Zajednici, uključujući i obezbeđenje „delotvornih sredstva njihovog sprovođenja“, prema tome, podrazumeva dosledno prenošenje normi Uputstva u srpsko zakonodavstvo i njihovu efektivnu primenu.

Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine („Sl. glasnik RS“, broj 46 od 2. juna 2006.), i zakoni koji regulišu način sticanja, sadržinu i zaštitu autorskih prava, srodnih prava i prava industrijske svojine poznaju većinu instituta pokrivenih Uputstvom. Međutim, određeni instituti ne pokrivaju svojim obimom sve njihove aspekte.⁴⁶ Takođe, kako Uputstvo integriše pod svojom zaštitom sve vidove prava intelektualne svojine (v. članove 1 i 2. Uputstva), potrebno je obezbediti da se procesna prava i mere predviđene njime primenjuju jednako na sve vidove autorskih i srodnih prava i prava industrijske svojine i u našem pravnom poretku.

Srbiju u narednih pet godina očekuje ojačavanje postojećih procesnih garancija za nosioce prava intelektualne svojine u okviru upravnih i sudskih postupaka. To se odnosi na dokazni postupak (obezbeđenje dokaza, olakšano dokazivanje svojstva nosioca prava), pravo na pristup informacijama o poreklu i distributivnoj mreži robe i usluga kojima se povređuje određeno pravo intelektualne svojine, privremene mere usmerene ka potencijalnim prekršiocima i njihovoj robi, korektivne mere,⁴⁷ sudske naredbe usmerene ka sprečavanju budućih kršenja kada je prvobitno kršenje već ustanovljeno sudskom odlukom, itd.

Međutim, petogodišnji rok treba shvatiti uslovno. Rok se odnosi samo na progresivno dostizanje usaglašenog nivoa efektivne zaštite i na obezbeđenje adekvatnih sredstava za sprovođenje prava intelektualne svojine, što ne štiti Srbiju kao ugovornu stranu ukoliko neefikasno sprovodi materijalne i proceduralne zakone i podzakonske akte koji su već na snazi. Rok ne sprečava nezadovoljnu stranu ugovornicu da pokrene konsultacije ili spor pred Savetom za stabilizaciju i pridruživanje ukoliko se „u oblasti intelektualne, industrijske i komercijalne svojine pojave problemi koji štetno utiču na uslove trgovine“ (član 75. stav 5.). Ukoliko je to slučaj, druga ugovorna strana može pokrenuti odgovarajući mehanizam za rešavanje sporova. Ukoliko iz nekog razloga ne sprovodi korektivne mere u odnosu na piratizovanu ili krivotvorenu robu i usluge ili ne stavlja na raspolaganje sredstva zaštite intelektualne svojine koja su garantovana postojećim propisima nosiocima prava intelektualne svojine koji dolaze iz drugih strana ugovornica, Srbija i njene kompanije mogu doći pod udar trgovinskih mera ugovornih partnera kojima se suspenduju određene koncesije iz SSP priznate Srbiji.

⁴⁵ Mere obezbeđenja dokaza i privremene mere mogu prethoditi samom pokretanju postupka.

⁴⁶ Npr. u Zakonu o žigovima privremene mere nisu usmerene na pokretnu i nepokretnu imovinu potencijalnog povredioaca ili na njegove izvore finansiranja, već isključivo na piratizovanu ili krivotvorenu robu ili usluge.

⁴⁷ Korektivne mere (corrective measures) su akti koji se preduzimaju u odnosu na krivotvorenu ili piratizovanu robu, ili na materijale i delove koji se koriste izradi ili proizvodnji nelegalne robe. Član 10. Uputstva predviđa mere opoziva takve robe iz trgovačkih tokova, njihovo konačno uklanjanje iz trgovačkih tokova i uništavanje o trošku prekršioca.

Takođe, Srbija je paralelno sa procesom pridruživanja EU angažovana i u pregovorima za pristupanje u članstvo STO. U STO režimu visok nivo sprovođenja prava intelektualne svojine je uslov članstva. Uputstvo predstavlja, istovremeno, tumačenje obaveza EU i država članica koje proizilaze iz njihovog članstva u STO. Proizilazi da će se dostizanje zadovoljavajućeg nivoa zaštite od Srbije očekivati pre protoka relevantnog roka iz SSP ukoliko Srbija postane članica STO u međuvremenu. Proizvodi i usluge iz Srbije kao članice mogu biti izloženi kaznenim merama, izvoznim zabranama i sličnim kontra merama koje mogu trajati dok traju razlozi zbog kojih su uvedene.

S druge strane, efikasnim sprovođenjem sopstvenih propisa Srbija jača svoju poziciju u odnosu na svoje ugovorne partnere za slučaj da oni neefikasno sprovode sopstvene propise u odnosu na srpska pravna i fizička lica, odnosno ne uklanjaju piratizovanu i krivotvorenu robu i usluge sa tržišta koje su u nelegalnoj konkurenciji sa zaštićenom robom i uslugama iz Srbije, jer iste mere SSP stoje i njoj na raspolaganju.

Razmatrane odredbe SSP postepeno će dovesti do stvaranja strožijih standarda odgovornosti preduzetnika i trgovaca na našem tržištu povodom zaštićenih prava intelektualne svojine. To se pre svega odnosi na posrednike i pružaoce određenih usluga na tržištu kojima se koriste „potencijalni“ povredioци i preduzeća koja efektivno drže i trguju proizvodima kojima se krši neko pravo intelektualna svojine, a sama nisu odgovorna za kršenje jer u konkretnom postupku nosilac prava to ne mora da dokazuje. Uvođenje i sprovođenje pomenutog mehanizma u Srbiji povratno će nalagati od učesnika na tržištu povećan nivo pažnje u pogledu plasmana sopstvenih proizvoda na tržište, odnosno pri vršenju sopstvenih usluga na tržištu, izboru poslovnih partnera i kontroli i sprovođenju dobre poslovne prakse putem svojih distributivnih lanaca, a od nadležnih državnih i pravosudnih organa novo vrednovanja pravnog standarda pažnje dobrog privrednika u kontekstu zaštite intelektualne svojine.

S druge strane, efikasna zaštita intelektualne svojine bi trebalo da podstakne naše preduzetnike da ozbiljnije nego do sada u svoje poslovne strategije integrišu upravljanje sopstvenim nematerijalnim dobrima i da ih pretvaraju u konkretna subjektivna prava intelektualne svojine koje generišu posebnu tržišnu vrednost od robe i usluga u kojoj su materijalizovane, jer će na taj način opisani pravni mehanizam raditi u njihovu korist, a ne na njihovu štetu.

Zaključak

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju predstavlja najbitniji sporazum koji će Srbija zaključiti sa Evropskom unijom do momenta pristupanja ovoj organizaciji. Ovim Sporazumom se na najsveobuhvatniji način regulišu svi aspekti odnosa Srbije i Evropske unije i Srbiji garantuje buduće članstvo u Evropskoj uniji. Dobijanjem statusa države pridružene Evropskoj uniji i pravilnim sprovođenjem ovog Sporazuma Srbija će na najbolji način obezbediti rast i razvoj svoje privrede i društva u celini, obezbeđujući sigurnost plasmana domaće robe na tržište od 500 miliona potrošača sa visokom kupovnom moći. Potpisivanje Sporazuma neminovno dovodi do porasta stranih investicija, ekonomske razmene sa EU, što dovodi do stvaranja novih radnih mesta i u krajnjoj liniji dovodi do porasta standarda života građana Srbije. Iskustva država koje su pre nas potpisale ovaj Sporazum nepobitno potvrđuje ovakav ishod i u slučaju Srbije.

Osim direktnih koristi koje su navedene u samom Sporazumu i pojašnjene u ovom Priručniku, bitno je napomenuti da ovaj Sporazum dotiče i skoro sve druge aspekte odnosa Srbije i EU. Ovim Sporazumom se otvaraju vrata za veće učešće naših naučnika u evropskim naučnim projektima, studentima se omogućava studiranje u inostranstvu pod olakšanim uslovima, obezbeđuje se sigurnost investicija srpskih kompanija u državama EU, našima građanima na radu u državama Evropske unije se obezbeđuje status jednak državljanima država članica, itd. Jednom rečju Srbija se uključuje u sve najbitnije tokove na našem kontinentu iz kojih smo bili skoro u potpunosti isključeni posle 1991. godine.

Ono što se ne može brojkama izraziti, a što će biti posledica ovog Sporazuma, jeste konačno stvaranje atmosfere pozitivnih očekivanja u Srbiji, kako privrednika tako i svih građana koji će konačno sa sigurnošću znati šta će se dešavati u bliskoj budućnosti i u kom smeru će se kretati Srbija. Proces pristupanja i članstvo u Evropskoj uniji ne predstavlja cilj sam po sebi, već je to jedno od sredstava za razvoj i modernizaciju Srbije i stvaranja moderne države sa tržišnom privrednom, kao motorom razvoja društva. Na tom putu razvoja sam Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju predstavlja prvi, ali ključni, korak koji Srbija mora da učini. Nakon potpisivanja Sporazuma, predstoji još dosta stvari koje treba uraditi na putu ka članstvu u EU, ali će se svi oni meriti na osnovu uspeha u sprovođenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Korisne adrese

1. Vlada Srbije www.srbija.sr.gov.yu
2. Kancelarija za evropske integracije Vlade Srbije www.seio.sr.gov.yu
3. Privredna komora Srbije <http://pks.komora.net>
4. Evropska komisija <http://ec.europa.eu>
5. Delegacija Evropske komisije u Srbiji <http://www.europa.org.yu>
6. Generalni direktorat za proširenje <http://ec.europa.eu/enlargement>
7. Generalni direktorat za industriju <http://ec.europa.eu/enterprise>
8. Generalni direktorat za trgovinu <http://ec.europa.eu/trade>
9. Generalni direktorat za poljoprivredu <http://ec.europa.eu/agriculture>
10. Generalni direktorat za konkurenciju http://ec.europa.eu/comm/competition/index_en.html
11. Udruženje evropskih privrednih komora <http://www.eurochambers.be>
12. Evropski komitet za standardizaciju (CEN - European Committee for Standardisation) www.cen.eu
13. Evropski komitet za standardizaciju u oblasti elektrotehnike (CENELEC – European Committee for Electrotechnical Standardization) www.cenelec.eu
14. Evropski institut za standardizaciju u oblasti telekomunikacija (ETSI – European Telecommunications Standard Institute) www.etsi.eu
15. Evropski zavod za registraciju komunitarnog žiga i dizajna (OHIM – The Trade Mark and Designs Registration Office) www.oami.europa.eu
16. Pretraživač propisa Evropske unije – Eur-lex www.eur-lex.europa.eu
17. Uputstva EU novog i globalnog pristupa <http://ec.europa.eu/enterprise/newapproach/standardization/harmstds/reflist.html>
18. Vodič za implementaciju uputstava novog i globalnog pristupa <http://ec.europa.eu/enterprise/newapproach/legislation/guide/index.htm>
19. Instrukcija za označavanje proizvoda »CE« oznakom <http://www.bsigroup.com/en/ProductServices/About-CE-Marking/The-CE-marking-Process/>

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

339.92 (4-672ЕУ : 497.11)(035)

341.24 (4-672ЕУ : 497.11)(035)

МЕЂАК, Владимир
Ekonomsko-privredni vodič kroz sporazum o stabilizaciji i pridruživanju /
[autorski tim Vladimir Međak, Bojana Todorović, Milanka Davidović, Zoran Sretić]
– Beograd : ISAC fond, 2008
(Beograd : Colorgrafx). – 64 str. :tabele ; 30 cm.

Podatak o autorima preuzet iz kolofona. –
Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-86383-08-2

1. Тодоровић, Бојана [аутор] 2. Давидовић, Миланка [аутор] 2.Сретић,Зоран[аутор]

а) Европска унија Србија– Приручници

б) Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских Заједница
и њихових држава чланица и Републике Србије-Србија-Приручници

COBISS.SR-ID 151052044